

בין המערכות 32

יולי אוגוסט 2025

יוצא לאור על ידי "מערכות", בית התוכן המקצועי של צה"ל לצבא וביטחון לאומי

<https://www.maarachot.idf.il/>

תוכן עניינים

אבטחת העורף הלוגיסטי בעידן הרחפנים: קורי העכביש יגנו על רשת
הלוגיסטיקה/ רס"ן א/ 01.07.25

האם אכן איוולת?/ ד"ר טל טובי / 06.07.25

הנהגת "האחים המוסלמים" המצרית בטורקיה והפוליטיזציה של הסוגיה
הפלסטינית / ד"ר מיכאל ברק / 09.07.25

מבצע "סינדור": עליונות אווירית ולוחמה תודעתית בקונפליקט הודו-פקיסטאן /
ד"ר לורן דגן עמוס ותא"ל (מיל") רן כוכב (רנכו) / 15.07.25

עידן חדש, רטוריקה ישנה: עיון במסמך "הביטחון הלאומי של סין בעידן החדש"
/ ד"ר שי יגר / 29.07.25

בין לוחמים "מחוברים" לשחיקה מתמשכת: אתגרי הפיקוד בעידן הלחימה
הארוכה / ד"ר יגיל הנקין / 19.08.25

אבטחת העורף הלוגיסטי בעידן הרחפנים: קורי העכביש יגנו על רשת הלוגיסטיקה

רס"ן א , רמ"ד תרגילים לוגיסטיקה איתמ"ר 01.07.2025

נחילים מלחמת רוסיה-אוקראינה קווי אספקה

כוחות הלוגיסטיקה הם הבטן הרכה של כל צבא מודרני, אבל גם חוליה קריטית שבלעדיה הכוחות הלוחמים אינם יכולים לפעול. באמצעות טכנולוגיית נחילי רחפנים – הזולה יחסית – אפשר לספק הגנה מתקדמת לכוחות אלה

תמונות של שולי ציר לוגיסטי הגזרת הלחימה באוקראינה (מתוך קטע וידאו של פחות מדקה). מקור: t.me/exilenova_plus

אין זה סוד שכוחות הלוגיסטיקה הם "הבטן הרכה" של כל צבא. בשונה מיחידות לוחמות המצוידות באמל"ח מתאים ומערכות הגנה מתקדמות, יחידות הלוגיסטיות נבנות למשימה אחת: מתן מענה לוגיסטי. רכבי הלוגיסטיקה אינם עמוסים בטכנולוגיה בדרך כלל, ורבים מהם חסרים מכשירי מעקב בסיסיים הדרושים לשדה הקרב. מאחר שפלטפורמות אבטחה ייעודיות הן מוגבלות, מרכיבים לעיתים תושבות נשק על כלי רכב לוגיסטיים כתחליף מאולתר.

בפועל, יחידות לוגיסטיות נאלצות להקדיש חלק ניכר ממשאביהן לאבטחה עצמית, במקום להתמקד במה שהן יודעות לעשות הכי טוב – להבטיח שהאספקה תגיע לכוחות הלוחמים. הבעיה מחריפה ככל שהאיום האווירי גובר, ובמיוחד נוכח איום הרחפנים. במלחמת רוסיה-אוקראינה המתרחשת בשלוש השנים האחרונות ראינו כי האיום הולך ומתרחב והכוחות הלוגיסטיים – שממילא מוגנים פחות ומפוזרים בעומק השטח – הופכים לטרף קל.

ציד השיירות

המלחמה באוקראינה מספקת תמונה ברורה של הפגיעות הזו. הכוחות האוקראיניים הבינו מהר שתקיפת קווי האספקה הרוסיים היא דרך יעילה לשיבוש פעילות האויב. לעומתם הצבא הרוסי, שנבנה סביב תפיסה של כוח אש מכריע, הפגין חולשה במערך הלוגיסטי שלו. משאיות הנעות לאורך קווי אספקה זקוקות להגנה – במיוחד כאשר אפשרויות התנועה מצטמצמות לכמה כבישים צפויים. לאחר שלוש שנות מלחמה פיתחו שני הצדדים יכולות מתקדמות לתקיפת יעדים לוגיסטיים. האוקראינים הצליחו לשלב ביצירתיות רחפנים מתאבדים עם אמצעי אש ורחפני סיור, המאפשרים תצפית ויזואלית על תוצאות התקיפה.¹ הרוסים מנגד פיתחו שיטות משלהם לתקיפת קווי אספקה ואזורי לוגיסטיקה אוקראיניים, תוך דגש על שימוש ברחפנים המצוידים בסיב אופטי שעמידים לשיבוש אלקטרומגנטי.² חוקרים מציינים כי השילוב נראה יעיל,³ ובפעילות רואים פיתוח איומים חדשים נגד יחידות לוגיסטיות. על אף שההתקפות מזכירות שיטות של יחידות מיוחדות, מבצעים אותן בפועל יחידות רגילות. במאבק התמידי בין חרב למגן בשדה הקרב – החזקה כרגע על החרב.

חיילים רוסים פורסים רשתות דייג לאורך ציר לוגיסטי על מנת להגן רכבים בפני תקיפות הרחפנים. מקור: t.me/milinfolive

במצב שבו לא צפוי חיזוק משמעותי של הגנה אווירית עבור הכוחות הלוגיסטיים, ומערכות לייזר אינן צפויות להגיע אליהם בטווח הנראה לעין, טכנולוגיית הרחפנים עלולה לספק פתרון אבטחה יעיל. לוטננט קולונל טרביס מיכלנה במאמרה: "טכנולוגיות נחילים במבצעי תמיכה"⁴ טוענת כי הרחפנים יתחברו למצבר הרכב, שישמש הן תחנת טעינה הן פלטפורמת שיגור. בכל רגע נתון יהיו כמה רחפנים באוויר, נעים באוטונומיות בו בזמן ומקדימים את השיירה. הם יספקו מידע ויזואלי ואינפרא־אדום בזמן אמת לרכב האם – בדיוק מה שחסר לכוחות הלוגיסטיקה הלא מוגנים. היתרון המכריע טמון בעלות: במקום להקצות חיילים יקרים לאבטחה או לדרוש תגבור חיצוני, הנחילים מספקים "עיניים אוטונומיות" באוויר. כל רחפן יחזור לטעינה בעוד אחר יושק – וכל זאת בעת שהשיירה נעה, בלי להפריע למשימה הלוגיסטית העיקרית.

הדמיה של אבטחת שיירה בעזרת רחפנים. באדיבות כותב המאמר

הגנה על מרחב הלוגיסטי: מעבר לקו הראייה האנושי

מתקנים לוגיסטיים הם מטרות מועדפות עבור האויב, שיודע שגם תקיפות קטנות יכולות לשבש את פעולות התמיכה או להשמיד אספקה בדרכה לחזית. כיום מאבטחים את המתקנים הלוגיסטיים חיילי היחידות עצמן, שאינם לוחמים בהכשרתם. על כן מדובר בפתרון מוגבל שתלוי בגורם האנושי עם הכשרה מסוימת. הפתרון שמציעים הרחפנים מציע קפיצת מדרגה: נחיל רחפני חיישנים קטנים יעבוד ברציפות 24/7, 360 מעלות, טס לניטור האזור עם אחריות לגילוי ויזואלי או אינפרא־אדום. מתריע, מקיף איומים מזוהים וחוזר לטעינה אוטונומית. בדומה לשואב אבק רובוטי, רחפן מסוג זה "מטאטא" את אזור האבטחה של הבסיס. באמצעות פתרון זה אפשר להרחיב את טווח ההתרעה המוקדמת הרבה מעבר למה שחייל בעמדת תצפית פשוטה יכול לספק.

לכוחות אלה. בלי להשקיע במערכות הגנ"א יקרות, לסטות ממשימתם העיקרית או להעמיס עליהם משימות אבטחה כבדות. הפתרון אטרקטיבי במיוחד משום שהוא מתאים לאילוצים הייחודיים של יחידות לוגיסטיות: מחסור בכוח אדם, משאבים מוגבלים והצורך לשמור על רציפות התפקוד. במקום לפצל את כוח האדם בין אבטחה לאספקה, הרחפנים מציעים פתרון אוטונומי שמתגבר על המגבלות הללו – ואף מספק יתרונות נוספים.

לקבלת חומרים נוספים מבית "מערכות" לחצו כאן

הערות

- [1] Chivers, C.J. (2025, January 1). How Suicide Drones Transformed the Front Lines in Ukraine. New York Times
- [2] Sabbagh, D. (2025, April 23). "They cannot be jammed": fibre optic drones pose new threat in Ukraine. The Guardian
- [3] Yavtushenko, O. (2025, March 21). Drone and Technology Warfare: How Ukraine is Changing the Rules of War. The Ukrainian Review
- [4] Michelena, T. (2025). Swarm Technology in Sustainment Operations. *Army Sustainment*, pp. 78-79
- [5] .Michelena (2025)
- [6] Hollenbeck, N. (2025, January 9). How To Transform The Army For Drone Warfare. Warroom

האם אכן איוולת?

ד"ר טל טובי, מרצה בכיר וראש המגמה להיסטוריה צבאית במחלקה להיסטוריה כללית,
אוניברסיטת בר-אילן 06.07.2025

מלחמות ממושכות עימותים היסטוריים

תגובה למאמרו של שמואל שמואל "עד מתי? משכי מלחמות, אופטימיות קוסמית ואיוולת בתכנון אסטרטגי" (מערכות 505, עמ' 28–33)

עד מתי? משכי מלחמות, אופטימיות קוסמית ואיוולת בתכנון אסטרטגי

ב־200 השנים האחרונות התרחשו כ־141 עימותים שבכל אחד מהם נהרגו לפחות 500 אנשים הקשורים ללחימה. מספר זה ומשך הזמן הארוך מאפשרים לנו להסיק מסקנות ראשוניות על טבע המלחמה בעת המודרנית. חוסר ההלימה בין התכנון האסטרטגי בצה"ל ל"חרבות ברזל" והאופטימיות של תכנון זה צריכים להעלות שאלות, שנכון שיובילו לשינוי באופן שבו הוא נערך, בעומק ובמידת מושפעותו - בדרישות מקבלי החלטות בכירים

ממשלת ישראל ה־37. שלב המלחמה הארוכה הוא כמעט כולו באחריות המערכת המדינית. צילום: אבי אוהיון, לע"מ

במאמר מנסה המחבר להסיק תובנות עבור הימשכותה של מלחמת חרבות ברזל דרך ניתוח הימשכותן של מלחמות החל מהמאה ה־19. המאמר סובל משורה ארוכה של בעיות מתודולוגיות שלמעשה שומטות את כל המוצג בו, ובוודאי את המסקנות של המחבר. באופן כללי המלחמה היא שיאה האלים של ההתנהגות האנושית, וכלל לא ניתן לתרגמה במושגים מדעיים או להניחה על גרפים סטטיסטיים צבעוניים.

ראשית המאמר מסתמך על בסיס נתונים המכיל 2,436 מלחמות, מהן בחר רק 141 קשה לדעת אם זהו מדגם מייצג, כיוון שאין רשימה של המלחמות אך גם כ־5% מהמדגם אינו יכול לספק תובנות גורפות. מעבר לכך לא ברור אם המלחמות שבחר הן רק בין מדינות או גם בין מדינות לכוחות לא סדירים/סדירים למחצה. מקריאת המאמר עצמו נראה כי המחבר ערבב בין צורות המלחמה שבתורן הן בעלות השפעה מכרעת על משך הסכסוך ועל האינטנסיביות שלו. כמו כן יש מלחמות שהחלו כמלחמות סדירות והפכו למלחמות שבהן צד אחד החל לנקוט אורח לחימה לא סדיר, ומלחמות שהחלו כלא סדירות והתפתחו למלחמות בין כוחות

סדירים או כאלה ששילבו מלחמה סדירה עם מלחמה לא סדירה. הדינאמיקה ההיסטורית אינה ברורה, ויתרה מכך מבלבלת בין הצורות השונות של המלחמה ובה הלחימה. כגון הכפפת ההשוואה בין מלחמת האזרחים בסוריה מול המלחמה בין רוסיה לאוקראינה – שתי מלחמות שונות בתכלית זו מזו. הראשונה למעשה מלחמת אזרחים; השנייה מלחמה בין שתי מדינות. יתר על כן מלחמת רוסיה-אוקראינה עדיין לא הסתיימה, ומי יודע לאן מועדות פניה של סוריה.

כמו כן לא ברור מדוע בחר המחבר את המספר 1,000 הרוגים כקריטריון. יש מלחמות שבהן מספר ההרוגים גדול אלפי מונים ביום מלחמה אחד, ולא כמהות סטטיסטית של 1,000 הרוגים בשנה (קריטריון אותו אימץ המחבר), וכן מלחמות שונות שסימנו בבירור את האוכלוסייה האזרחית כמטרה – עובדה ממנה המאמר מתעלם. יש גם לזכור את ההבדל בין מלחמות עולם ובין מלחמות אזרחיות או מקומיות ומלחמות אזרחים. יש להתייחס גם להבדל בקצב המבצעים בתחילת המאה ה־19 (כוח פיזי), ובין הקצב במלחמות המחצית השנייה של המאה ה־19 ואילך (כוח מכני). לקצב השפעה מכרעת על האינטנסיביות של הלחימה בתוך המלחמה. בלבול נוסף לטעמי הוא הקביעה כי ההתייחסות תהיה למלחמה שבה הממוצע השנתי יעמוד על 1,000 הרוגים, ובאותה נשימה מוזכרת הלחימה ברצועת הביטחון שבה בשום שנה מדממת לא התקרב מספר ההרוגים (של שני הצדדים) למספר זה.

אולם הבעיה הקריטית ביותר מבחינתי היא המתודולוגיה ההיסטורית, או העדרה. המחבר מתעלם מן העובדה כי הוא יודע לא רק מתי החלה המלחמה אלא גם מתי היא הסתיימה. לאור זאת הוא מציג שלל תובנות ולקחים אודות הימשכותה של מלחמה מעבר לפרק זמן מסוים, אך בני התקופה עצמה כלל לא ידעו מתי המלחמה תסתיים. לעיתים תכננו מלחמה קצרה, והתפתחותה (חיכוך) הביא להימשכותה במשך שנים מספר. למשל תוכניות המלחמה של גרמניה וצרפת ציפו למלחמה קצרה ומכריעה, אך התחזקות כוחה של ההגנה יחד עם טעויות אסטרטגיות של גרמניה הביאו למלחמת החפירות המדממת בחזית המערבית שנמשכה עוד כארבע שנים. יתר על כן ב־1917 תוכננו תוכניות המלחמה לשנת הלחימה 1919 (למשל תוכנית 1919) איש מהצדדים לא ידע כי המלחמה תסתיים בהפסקת אש ב־11 בנובמבר 1918 בשעה 11:00. מישהו ציפה שמלחמת ששת הימים אכן תזכה לשמה? הרי ממש ברגע האחרון קיבל פיקוד הצפון את הפקודה לפתוח במלחמה עם סוריה. זאת לאחר שהמבצעים מול מצרים וירדן כבר הסתיימו ברובם.

חוסר היכולת לצפות את משך המלחמה יחד עם תוכניות השואפות למלחמה קצרה ככל הניתן, הן אלה אשר צריכות לכוון את המחקר ההיסטורי ולנסות להבין מה גרם למשל למלחמת להיות ארוכה יותר מכפי שציפו או תכננו. המילה איולת בכותרת המאמר מציגה למעשה טעות היסטורית והיא שגויה לטעמי. האם הגנרלים שכתבו את תוכניות המלחמה ולאורן את בניין הכוח, תורות הלחימה והפעלת הכוח, אך המלחמה נמשכה מעבר למה שתוכנן, מעידים על איולת אסטרטגית? ומה עם מדינות שנכנסו למלחמה ללא תוכניות אסטרטגיות מוקדמות, כדוגמת ארצות הברית במלחמת העולם השנייה? התכנון האסטרטגי נבנה תוך כדי המלחמה, יחד עם הצורך לבנות צבא יבשה וכוח אווירי כמעט מאפס ולהמתין כי המערכת התעשייתית תגיע למלוא תפוקתה. כמו כן, מה עם מלחמות שנמשכו אותו פרק זמן? האם הגורמים להימשכותה של מלחמת קרים זהים לגורמים להימשכותה של מלחמת קוריאה? הרי שתי המלחמות ארכו כשלוש שנים. דוגמה נוספת היא מלחמת האזרחים האמריקנית מול מלחמת העולם הראשונה – שתיהן ארכו כארבע שנים. ואפשר למצוא דוגמאות רבות נוספות.

כל ניסיון להשוות בין הגורמים שהביאו להימשכותה של מלחמה X מול הימשכות מלחמה Y, הגם שפרק הזמן כמעט זהה ידגים את הדמיון והשוני במגוון רחב של פרמטרים, ולא רק תוכניות מלחמה. כך תתקבל ההבנה כי ניתוח המתבסס רק על תוכניות אסטרטגיות, אינו יכול להיות נקודת מוצא למסקנה כללית המכנסת בתוכה את כל המלחמות. עצם העובדה כי המחבר מתייחס למלחמה כאירוע עם התחלה וסוף מביאה אותו לעשות ניתוח של בדיעבד – מהסוף להתחלה. במילים אחרות: נועץ את החץ ואז מסמן את המטרה.

לקבלת חומרים נוספים מבית "מערכות" לחצו כאן

הנהגת "האחים המוסלמים" המצרית בטורקיה והפוליטיזציה של הסוגיה הפלסטינית

ד"ר מיכאל ברק, חוקר בכיר וראש דסק מחקר ג'האד גלובלי במכון הבין-לאומי למדיניות נגד טרור (ICT), מרצה למזרח התיכון, אסלאם פוליטי וארגוני ג'האד וטרור באוניברסיטת רייכמן, וחוקר מצרים במרכז משה דיין לחקר המזה"ת ואפריקה 09.07.2025

האחים המוסלמים חזית לונדון חזית איסטנבול זרם השינוי

החולשה בה נתונה הנהגת תנועת "האחים המוסלמים" למעלה מעשור אינה מונעת ממנה לצייר תמונת ניצחון של המחנה האסלאמיסטי על אויביו, בין היתר באמצעות שימוש במערכת אלטופאן אלאקצא. ועדיין נראה כי הפוליטיזציה של הסוגיה הפלסטינית איננה מצליחה לשקם את מעמדה, בעיקר בשל הפילוג הפנימי בין שלוש הנהגות מרכזיות: חזית לונדון, חזית איסטנבול וזרם השינוי

כרזה של "האחים המוסלמים" ובה מייסדה, חסן אלבנא, לצ
<https://www.facebook.com/photo.php?set=pb.100085698216932.-2207520000&type=3>

למעלה מעשור לאחר הדרת תנועת "האחים המוסלמים" (להלן אח"ס) מהמרחב הציבורי, הפוליטי והמדיני במצרים בעקבות כישלון נציג ממשלת האח"ס מחמד מורסי, סובלת התנועה ממשבר הנהגה חריף. חרף מאמציה לארגן מחדש את שורותיהם בגולה, ובמיוחד בטורקיה, נראה כי היא אינה מצליחה להתאושש ולאחות את הקרעים. הסוגיה הפלסטינית והמערכה שנכפתה על ישראל נגד חמאס בעזה לאחר 7 באוקטובר 2023 משמשות עבור הנהגת אח"ס הזדמנות פז לשקם את תדמיתה, למנף את מעמדה בקרב חבריה וקהלי יעד אסלאמיסטיים אחרים ולגייס לשורותיה צעירים. ועדיין נראה כי הפוליטיזציה של הסוגיה הפלסטינית

איננה מצליחה לשקם את מעמדה, בעיקר בשל הפילוג הפנימי שבא לידי ביטוי בהימצאותן של שלוש הנהגות מרכזיות: חזית לונדון, חזית איסטנבול וזרם השינוי.

ההפיכה הצבאית בראשותו של עבד אלפתאח אלסיסי ב־2013 הובילה להדחת משטרו של מוחמד מורסי, והייתה כרוכה בטיהור מוסדות המדינה מאח"ס ותומכיהם. מדיניות זו באה לידי ביטוי בכליאתם, בהוצאה להורג של פעילים, בהחרמת נכסיהם, באיסור על פעילותם ובסיווגם כתנועת טרור. אח"ס נאלצו להתמודד גם עם מסע תעמולה מטעם אזוריטות דתיות מצריות ובראשן מוסד אלאזהר, הזרם הסלפי הפוליטי במצרים (מפלגת אלנוור) ומסדרים סופים דוגמת מסדר אלעזמיה, שתמכו במדיניות המחמירה של אלסיסי נגדם.¹ בעקבות מדיניות הדיכוי וההדרה נסו אלפי חברי אח"ס ממצרים, ומצאו מקלט במדינות כמו טורקיה, קטר ובמספר מדינות במערב אירופה דוגמת אנגליה. מקורות אמריתיים וטורקיים מצביעים על הימצאות של כ־30 אלף גולים מצרים בטורקיה, שמהם כ־20 אלף חברים באח"ס.²

על רקע תהליך הפיוס בין המשטר הטורקי למצרי, מאז 2021 נקט הראשון צעדים להצרת צעדיהם של אח"ס במדינה כמו שלילת אזרחותם הטורקית.³ אולם חרף הניסיונות עדיין פועלת בטורקיה רשת נרחבת של אח"ס, שחלקם השתלב במכוני מחקר ובאוניברסיטאות שאותם הם מנצלים כפלטפורמות ניהול נגד משטרי ערב, במיוחד נגד המשטר המצרי. המאמר בוחן את השסע בהנהגת האח"ס בטורקיה, את יחס שלוש הנהגותיה כלפי המשטר המצרי, את אופני המסגור הפוליטי של הסוגיה הפלסטינית על רקע "חרבות ברזל", ביו השאר, במטרה לשקם את תדמיתן, ואת תגובת הזרם הסלפי במצרים לתעמולה של אח"ס כלפי המשטר המצרי. המאמר מתבסס על מקורות ראשוניים בשפה הערבית כמו כתב העת אל-דעוה, ספרים ומאמרים מקוונים שפרסמו אישים בולטים באח"ס.

הפיצול בהנהגת האח"ס

אובדן השפעת הנהגת אח"ס במצרים והעתקת עיקר מרכז פעילותה מחוץ למדינה דרשו ממנה להסתגל למציאות חדשה, לארגן מחדש את שורותיה, להתמודד עם מחלוקות פנימיות ולגבש אסטרטגיה מתאימה. משימה זו נתקלה בקושי ניכר נוכח התפצלות הנהגת התנועה לשלוש חזיתות עיקריות פלגים עיקריים: חזית לונדון, חזית איסטנבול וזרם השינוי, המתחרות על השפעה והנהגה. הפיצול העיקרי חל ב־2016 עם הופעתם של שני הראשונים, כאשר הסיבה לפילוג הייתה נעוצה במחלוקת סביב זהות מנהיגה של התנועה בעקבות מעצרו של המדריך הכללי של אח"ס, מחמוד עזת, בידי כוחות הביטחון המצרי. אבראהים מניר, שכהן עד אז כסגן המדריך הכללי, התמנה חוקית למדריך הכללי החדש של התנועה, אולם מזכ"ל התנועה מחמוד חוסיין התנגד למינוי וקרא לפיטוריו. בתגובה פיטר אותו מניר מתפקידיו, הורה לגרש את כל תומכיו ממשרדיה ולראות בהם עריקים המבקשים לזרוע פירוד בשורותיה.⁴ הסכסוך בין שתי החזיתות – חזית לונדון בראשות אבראהים מניר, וחזית איסטנבול בראשות מחמוד חוסיין – המשיך להחרף, במיוחד לאחר שחזית לונדון הקימה "גוף עליון" שהחליף את לשכת ההדרכה של אח"ס. קדמה לכך הסלמה נוספת כאשר החזית הלונדונית הקימה מועצת שורא חדשה, ופיטרה את חברי מועצת השורא של איסטנבול מתפקידם.⁵ רק לאחר מותו של מניר בנובמבר 2022 ומינוי צלאח עבד אלחק למדריך העליון ב־19 במרס 2023, החלו שתי החזיתות לנהל מגעים להתפייסות, אך ללא הצלחה מרובה. חלמי אלגזאר, סגנו של עבד אלחק, הגדיר את המחלוקת בקרב ההנהגה כבירוקרטית ולא אידיאולוגית.⁶

ב־2020 חל פילוג נוסף בהנהגה, עם הקמת זרם השינוי (תיאר אלתעייר) בטורקיה שרוב פעיליו גולים מצרים שמצאו מקלט במדינה. הזרם החל להתגבש לקראת 2015 תחת השם "חזית הלשכה הכללית", ונחשב לאגף הקיצוני בתנועה בשל דבקו במהפכה מזוינת נגד המשטר המצרי. יריביו מכנים אותו "זרם אלכמאליון" על שם מייסדו מחמד כמאל, לשעבר מנהיג הזרוע הצבאית של אח"ס לאחר 2013 ("לואא אלת'ורה" – חטיבת המהפכה; "תנועת אלחסם" – תנועת הנחישות), שבמסגרת תפקידו היה אמן על תכנון והכוונה של פיגועי טרור נגד יעדים צבאיים, כלכליים ואזרחיים במצרים. ב־2016 התפטר משורות אח"ס בשל חילוקי דעות עם הנהגתה, במיוחד בנושא סוגיית האסירים הפוליטיים במצרים, כאשר הזרם היה פיטורי מחמד מנתצר, דובר התנועה ומקורבו.⁷ ב־2016 נחלשה "חזית הלשכה הכללית" באופן ניכר לאחר חיסולו באותה שנה בידי רשויות הביטחון המצרי, ומאז עומד בראש מנתצר. בסוף 2020 שינה הפלג את שמו ל"זרם השינוי", מתוך כוונה לערוך שינויים בתנועה ולאותת כי היא עודנה חלק אינטגרלי ממנה.⁸ למרות סלידתו מדרכה של ההנהגה הישנה. ב־15 באוקטובר 2022 פרסם זרם השינוי את מצעו הרעיוני בכנס באיסטנבול. הוא הדגיש את דבקו בדרכו של חסן אלבנא (מייסד אח"ס), מחויבותו להפיל את השלטון הצבאי המצרי ותמיכתו להמשיך את המהפכה העממית נגד כוחות עריצים, תוך מתן אפשרות לכוחות הפוליטיים במצרים ובהם אח"ס להשתתף בעיצוב פניה העתידית של מצרים. עם זאת הדגיש כי אופיו של המשטר אמור להיות אסלאמי ומבוסס על השריעה. נוסף על כך התחייב להגן על הזהות האסלאמית והערבית של מצרים מפני "המערביזציה" המאיימת לפורר את המרקם החברתי שלה, וקרא לשחרר אדמות מוסלמיות משלטון זר

ומשליטים עריצים.⁹ באותו חודש השיק ערוץ לוין חדש בשם החירות 11/11, המשמש ערוץ תעמולה נגד המשטר.¹⁰

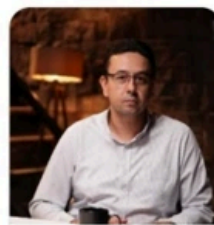
ביונאר 2022 ייסדו חברי זרם השינוי בהובלת המנהיג רצ'א פהמי את ג'מעית אלמידאן (אגודת הכיכר), המשמשת כפלטפורמת תעמולה, גיוס ועידוד אקטיביזם נגד המשטר המצרי.¹¹ לדוגמה היא מייחסת חשיבות לגולה המצרית בחו"ל במילוי תפקיד חשוב בעיצוב דעת קהל שלילית כלפי המשטר, דרך חשיפת מדיניות הדיכוי שלו בפני הקהילה הבין-לאומית, דרך הפגנות מול שגרירויות, פרלמנטים וארגונים בין-לאומיים. זאת באמצעות טיפוח בריתות עם פוליטיקאים ברחבי העולם במטרה להוביל לשינוי המשטר, לתמיכה כלכלית באסירים ובבני משפחותיהם מצרים ועוד.¹² כמו כן מבקשת אלמידאן לטפח הנהגה חלופית שתתפוס את השלטון במצרים לאחר נפילת המשטר הצבאי, דרך חינוך ואינדוקטרינציה של צעירים במסגדים, וסטודנטים במוסדות אקדמיים.¹³ לדברי עמר פארוק, חוקר תנועות אסלאמיסטיות, אלמידאן נועדה למשוך חוגים פונדמנטליסטיים ואסלאמיסטיים פוליטיים, ובראשם חברי תנועות סלפיות התומכים במשטר אלסיסי ונותנים לו לגיטימציה דתית. לטענת פארוק, חברי אלמידאן שוקדים על יצירת קשרים עם סטודנטים, למשל באוניברסיטת אלאזהר, דרך תוכנות צ'ט מוצפנות, כדי לטפח תשתית שתתמוך באקטיביזם עממי נגד המשטר.¹⁴

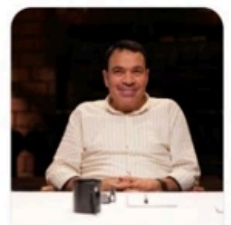
أ. محمد المنصور
السياسي المصري - عضو
مجلس إدارة ميدان

م. محمد العاهمي
المفكر الإسلامي - عضو
مجلس إدارة ميدان

د. هاني موسى
السياسي المصري - عضو
مجلس إدارة ميدان

أ. رضا فهمي
السياسي المصري - رئيس
مجلس إدارة ميدان

מייסדי ג'מעית אלמידאן מימין לשמאל: רצ'א פהמי, יחיא מו
<https://tinyurl.com/2mxx9wpw>

מתיחות בהנהגה

ביטוי למתיחות וליריבות בין שלושת הפלגים בהנהגת האח"ס ניכר בגישתם בנושא האסירים הפוליטיים במצרים. ביולי 2022 יזם אברהם אלמנר שיחות פיוס עם המשטר המצרי לשחרור אסירים פוליטיים מבתי הכלא במצרים, וב־18 בספטמבר פרסמה חזית לונדון מסמך בנושא שקבע שלושה סדרי עדיפויות: סיום בעיית האסירים במצרים, השגת פיוס חברתי ובניית שותפות לאומית רחבה.¹⁵ חלמי אלג'זאר, ראש הלשכה המדינית של האח"ס, הדגיש כי תנועתו מוכנה לנטוש את פעילותה הפוליטית לתקופה של 10–15 שנים, בתמורה לשחרור אסירים ומתן חנינה עבור חבריה.¹⁶ חזית איסטנבול דחתה על הסף את יוזמת הפיוס, והבהירה כי עמדה זו איננה משקפת את תנועת האח"ס שכן לראייתה המשטר המצרי שעלה לשלטון אינו לגיטימי.¹⁷ ליוזמת הפיוס התנגד גם זרם השינוי, הגורס כי רק מהפכה תביא לשחרורם. בנובמבר 2024 אף הפציר בתומכיו לשאוב השראה מחמאס ומהיוזמה ההתקפית שלה נגד ישראל ב־7 באוקטובר 2023, כדי להסתער על בתי הסוהר במצרים ולהביא לידי שחרורם של האסירים.¹⁸

ביטוי נוסף ליריבות בין חזית לונדון לחזית איסטנבול באה לידי ביטוי בהוראתו של מחמוד חוסיין להפסיק את המימון הכספי לכמה ממשפחות עצורי האח"ס ולהשהות את משכורותיהם החודשיות, בטענה שהם משתייכים לחזית לונדון. טארק אלבישבישי, חבר האח"ס לשעבר וחוקר קבוצות קיצוניות בהווה, גורס כי הפלג של חזית לונדון נהנה מכוח פיננסי הודות לשליטתו בהשקעות וברווחים שמניבים פרויקטים בין-לאומיים מטעם האח"ס, והסיוע שקיבלה מאנשי עסקים של התנועה באירופה דוגמת הפילנטרופ יוסף נאדה. אלמנר לבדו החזיק במניות של 17 חברות בבעלות האח"ס ברחבי אירופה ואסיה.¹⁹

השסע הפנימי בתוך ההנהגה ואי הצלחתה להתמודד מול שורה של סוגיות כמו סוגיית האסירים, הובילו לפרישה של צעירים רבים מהתנועה. בכנס שארגנה הנהגת האח"ס לונדון באיסטנבול בקיץ 2024 הודה אלג'זאר במשבר, ונוכח זאת התוותה ההנהגה ב־2021 חזון כללי חדש במטרה לחלץ את התנועה מסטגנציה.

לדוגמה השקיעה משאבים בשיקום מוסדות הייעוץ והאדמיניסטרציה, בשיפור תדמית הקבוצה, באמצעי הסברה ובגישור על מחלוקות פנימיות.²⁰ חוקרים רבים מסכימים כי התנועה נמצאת באחד משיאי השפל שלה. לטענת החוקר ת'רות אלח'רבאוי, הנהגת אח"ס מתמודדת כיום עם משבר מנהיגותי ופיננסי קשה המאיימים לפרק את התנועה. לטענתו סיבה מרכזית לירידה במקורות המימון החיצוניים קשורה בפיקוח גובר של המשטרים אחר הפעילות הכלכלית של התנועה. מגמה זו מוסיפה להעמקת המתיחות בקרב מנהיגי אח"ס לנוכח חילופי האשמות בניהול כושל של הכספים, או בניסיונות השתלטות עליהם. נוכח זאת סבור אלח'רבאוי כי "הקבוצה איבדה כל השפעה ממשית במהלך השנים הן במצרים והן באזור".²¹

סוגיה	חזית לונדון	חזית איסטנבול	זרם השינוי
הנהגת האח"ס	מאמצים להתפייסות פנימית	נכונות להתפייסות פנימית	דרישה להחלפת הנהגת האח"ס
המשטר המצרי	יזומה ונכונות להתפייסות עם המשטר	דחיית יוזמת ההתפייסות עם המשטר	אי נכונות להתפייסות עם המשטר
אסירים	דרישה לשחרר אסירים תמורת נכונות לוותר על עיסוק בפוליטיקה לתקופה של 10-15 שנים	דרישה לשחרר אסירים אך ללא נכונות לוותר על המשך פעילות פוליטית	שחרור אסירים רק בדרך מהפכה
שימוש באלים	התנערות מאלים	דחייה זמנית של האלימות ?	נכונות תמידית להשתמש באלים – המשך מהפכה אלימה

עמדת אח"ס כלפי המשטר המצרי

הנהגת אח"ס על שלושת פלגיה סולדת מהמשך הישארותו של המשטר המצרי בהנהגת אלסיסי על כנו, אך נוקטת גישה שונה בנוגע לאופן שינוי המשטר. חזית לונדון מתאפיינת בקו פייסני שבא לידי ביטוי בהתנערות משימוש בדרך הטרור ובפתיחת ערוץ דיפלומטי עם המשטר; חזית איסטנבול נוקטת עמדת ביניים של אי הבעת עמדה בנוגע לשימוש באלים; זרם השינוי מקדם קו לוחמני ותומך בהמשך המהפכה. עם זאת, כולם מאשימים תדיר את המשטר בטבח שערכו כוחותיו נגד פעילי אח"ס ביולי 2013 בכיכר אלראבעה. ביולי 2023 קיימו לשכת ההסברה ומחלקת הצעירים של חזית לונדון כנס לציון עשור ל"טבח אלראבעה" כדי להנציח את הנספים.²²

אח"ס מפנים גם אצבע מאשימה כלפי אותוריטות דתיות במצרים, המגבות את מדיניות המשטר. לדוגמה חמזה זובע, חבר באח"ס, כינה את מִפְתִּי מצרים שוקי עלאם "מפתי הדמים", בשל הגיבוי הדתי שנתן למשטר להוציא להורג שורה של אסירים שהואשמו בפעילות טרור.²³ בספרו אבני דרך לשחרור אסלאמי מאשים את המשטר מחמד אלהאמי,²⁴ חבר באלמידאן המזוהה עם זרם השינוי, באובדן לגיטימציה דתית ועממית. לדבריו משטר זה איננו מייצג את האינטרסים של האומה האסלאמית, ופועל בשירות כוחות חיצוניים כמו המערב לדיכוי ההתנגדות הפנימית, גם במחיר פגיעה באינטרסים של האומה האסלאמית. לכן האומה צריכה להתעורר ולהפילו, והוא הדין בנוגע למשטרים ערבים אחרים, בדרכים הבאות: חיזוק הזהות האסלאמית, התנגדות לאליטות המושחתות והעצמת העם ובחירותיו.²⁵

במערב אירופה אף ניכרת מגמה של שיתוף פעולה בין אח"ס לפעילי שמאל קיצוני ביבשת, בין השאר במטרה לדרבן פוליטיקאים מערביים להפעיל לחץ על המשטר המצרי לשחרר אסירים פוליטיים. באוסטריה, למשל, יש שיתוף פעולה בין פעילי אח"ס למייקל פרוכסטג, איש שמאל אוסטרי המזוהה כמרקסיסט-לניניסט. שאף התראיין ב־30 באוגוסט 2020 לטלוויזיית אלטון של אח"ס לציון "טבח אלראבעה".²⁶

עוד ב־2019 יזמו צעירי אח"ס במצרים שיחות פיוס עם המשטר, כאשר 1,350 אסירים שהשתייכו לתנועה שלחו מכתב לפקדי הממשל בבקשה לחנינה. הם הצהירו על נכונותם לשקול מחדש ולוותר על הרעיונות

שבהם דבקו במהלך חברותם בתנועה, לנטוש את האלימות ולהימנע מפעילות ציבורית לרבות הסברה וצדקה. הם אף הביעו כמחווה לרצון טוב לשלם סכום כסף לאות תמיכה בכלכלת מצרים.²⁷

"ראבעה..הגבורה וההקרבה": כרזה של אח"ס חזית טורקיה י
<https://bit.ly/4ktaG6m>

פוליטיזציה של הסוגיה הפלסטינית לאחר 7 באוקטובר

כל שלושת הפלגים של אח"ס מעלים על נס את הסוגיה הפלסטינית מתוקף מחויבות אידיאולוגית כלפיה, ומתוך מחשבה כי מדובר במלחמה דתית מול המערב ושעל בסיס שאיפה למקסום הכוח הפוליטי. חלמי אלגזאר מחזית לונדון ציין כי ב־8 באוקטובר 2023 הקימה התנועה ועדה מרכזית למעקב אחר הסוגיה הפלסטינית וההתפתחויות הקשורות סביב מערכת אלטופאן אלאקצא (השם שנתנה חמאס למערכה) במטרה לסייע לפלסטינים במישור המדיני, העממי, הפיננסי, התקשורתי והאומנותי.²⁸ ב־10 באוקטובר 2023 קרא צלאח עבד אלחק, מנהיג חזית לונדון, לאומה המוסלמית לסייע בכל דרך למג'אדהין הפלסטינים הנלחמים נגד ישראל.²⁹ צהיב עבד אלמקצוד, דובר האח"ס המזוהה אף הוא עם חזית לונדון, הצהיר בפורום צעירי העולם האסלאמי שהתקיים באיסטנבול בתאריכים 18–20 באוקטובר 2024 כי חלה עליהם חובה לסייע להתנגדות ולפלסטינים נגד ישראל בנשק, בכסף ואף בכוח אדם.³⁰ ראש החזית אלחק הדגיש כי המלחמה בעזה חשפה את חוסר הצדק והאכזריות של הציוניזם המערבית, בעוד האסלאם מתאפיין בערכי צדק וחסד. הוא קרא לעמים המוסלמים לסייע לפלסטינים, והדגיש כי נפילת ישראל היא עניין של זמן שכן מדובר בהבטחה אלוהית הנזכרת בקראן.³¹

עוד ב־2022 הגדיר זרם השינוי במצעו האידיאולוגי את הסוגיה כמרכזית באומה המוסלמית. הוא הדגיש כי כל מוסלמי חייב להירתם לג'האד נגד ישראל במטרה לשחרר את מסגד אלאקצא, את המקומות הקדושים לאסלאם ואת יתר שטחי פלסטין מנהריה ועד אילת, ולהגן על הפלסטינים מפני ישראל ותוכניותיה לייחד את ירושלים. כמו כן הבהיר שהמוסלמים חייבים לבלום את מגמת הנורמליזציה בין ישראל למשטרים המוסלמים בכל דרך, כאשר לאח"ס תפקיד בגיוס האומות האסלאמית והערבית ברחבי העולם למאבק למען הפלסטינים.³²

את 7 באוקטובר הכתיר זרם השינוי כפעולה הרואית נגד ישראל, שאותה יש להמשיך עד שחרור כל שטחי פלסטין. לדבריו הפלסטינים נותרו אמנם לבדם, אך האמונה באל והתקווה לניצחון יכולים לשנות את המשוואה לרעת הציונים למרות המחסור במשאבים והמצוקה הקשה. הוא ציין כי חבריו של הנביא מוחמד באלמדינה נמצאו במצב קשה, ולמרות הכול ניצחו. "ההתנגדות המזוינת היא האפשרות היחידה לשחרור הארץ והמקומות הקדושים [בפלסטין], מול אויב שיועד רק את שפת המלחמה ושם לב רק לכוח. אנו קוראים לכל המוסלמים להמשיך לתמוך בהתנגדות, ולחזק את העמידה האיתנה מול התוקפנות בכל האמצעים האפשריים".³³ חבר הזרם אלהאמי הדגיש כי המערב, ובמיוחד ארצות הברית, משתמשים בישראל כדי לקדם את האינטרסים הקולוניאליים שלהם באזור, לחזק את ההגמוניה המערבית במזרח התיכון ולגרש את התושבים הערבים מפלסטין.³⁴

ב־23 בדצמבר 2024 ערכה חזית איסטנבול כנס לזכרו של יוסף נדא, בהשתתפות בכירים מאח"ס ונציגים מחמאס. חבר הלשכה המדינית בחמאס מוחמד נזאל רמז כי שחרורה של דמשק בידי המורדים הסורים בראשות מוחמד אלג'ולאני מידי בשאר אלאסד מבשרת על שחרור קרוב של ירושלים. זאת בהסתמך על

ההיסטוריה של המערכות הצבאיות של המוסלמים. הלה רמז כי כשם שהמצביא המוסלמי צלאח אלדין אלאיובי שחרר את ירושלים ולאחר כשנתיים הסתייע בה כבסיס לשחרור דמשק, כך עתידה סוריה לשמש כפלטפורמה לשחרור פלסטין.³⁵

באוקטובר 2023 חידשה חזית לונדון את כתב העת שלה אלדעוה, שיצא לאור בתחילת שנות ה-50 של המאה ה-20 במצרים, עד שהשלטונות בהנהגת גמאל עבד אלנאצר אסרו על פרסומו. ראש מערכת העיתון הדגיש במאמר הפותח כי מטרתו להגן על הזהות האסלאמית והערכים האסלאמיים מפני סילופים ומתקפות על דת האסלאם, כפי שעשה כן בעבר עבור "דורות ההתעוררות האסלאמית".³⁶ תזמון הפרסום מעניין בשל הסמיכות ל-7 באוקטובר. בגיליון הראשון הקדיש מנהיג החזית אלחק את מאמרו לסוגיה הפלסטינית. בראייתו, יש לראות את 7 באוקטובר כתגובה טבעית למצור ולדיכוי של הציונים על עזה.³⁷ במאמר נוסף שהתפרסם שנה לאחר מכן העריך את מערכת טופאן אלאקצא בתור: "נקודת מפנה בג'האד נגד האויב הציוני, וביכולת האומה להתחדש, לצאת מחולשה אל חוזק ולנחישות. [מערכת] משמשת מעין מודל חינוכי של אמונה, עשייה, ג'האד והכנה למודל בעל השראה, המשחזר את דרכו של הדור המאמין".³⁸

לטענתו, המערכה בעזה מצביעה על תהליך עולמי של בניית דור מוסלמי חדש, אקטיביסט, הנחוש להיאבק בנרטיב הישראלי, מזדהה עם הנרטיב הפלסטיני ונכון להקריב עצמו למען אידיאלים. המשך מגמה זו לדעתו יתרום לערעור יחסי ישראל עם המדינות, ולניתוק הסיוע שמקבלת ישראל. נוכח זאת יש למצוא דרכים להסלמת ההתנגדות, לעבות את ההפגנות ולהגביר את הלחץ על הממשלות לנקוט פעולות נגד ישראל.³⁹

חמזה זובע, איש אח"ס ולשעבר דובר מפלגת החופש והצדק, מצביע על ארבע תובנות הנגזרות מהמערכה בעזה. ראשית, המערכה היא מלחמת קיום ולא מלחמה על גבולות. היא האסון הגדול ביותר שחוו הציונים מאז השואה, והצליחה לנפץ את המיתוס כי צה"ל אינו מנוצח; שנית, אפשר ללמוד כי ההתנגדות העממית אפקטיבית ומוצלחת יותר מאשר הצבאות המאורגנים במערכה נגד ישראל. המערכה הוכיחה כי צבאות ערב אינם כשירים צבאית מלבד ניהול כלכלה ופוליטיקה, ואינם מסוגלים להתמודד עם זעמו של העם. ההתנגדות הצליחה להסב לאויב אבדות גדולות באמצעים פשוטים דוגמת החות'ים לסעודיה; שלישית, המקאומה (ההתנגדות) הוכיחה כי ההסברה שלה מתעלה על התעמולה של האויב הציוני. האחרון כשל בשיווק הנרטיב שלו סביב אירועי 7 באוקטובר, ולראיה ברחבי העולם ובמיוחד בבית הלבן, בקונגרס ובאוניברסיטאות הגדולות בלב ארצות הברית ובריטניה, קוראים "תחי פלסטין"; רביעית, המערכה הצליחה להטיל דופי, ולחשוף את הצביעות והשבריריות של חכמי הלכה המשרתים את השליטים.⁴⁰

וצפי עשור אבו ז'יד, חבר באח"ס, גרס כי מערכת אלטופאן אלאקצא שיפרה באופן ניכר את מצבה של התנועה האסלאמית בעולם, והשכילה לחלצה ממשבר שנמשך שנים ארוכות בעקבות "האביב הערבי", ההפיכות הצבאיות וההתפתחויות הגיאופוליטיות דוגמת מלחמת רוסיה-אוקראינה. לטענתו שקיעת התנועה האסלאמית נבלמה הודות למערכת אלטופאן, שהצליחה להחיות את הסוגיה הפלסטינית שנדחקה לקרן זווית, ולחזק את תחושת האחדות והמחויבות הדתית של מוסלמים לסוגיה. להערכת וצפי, המערכה חשפה את דעיכת התמיכה של עמי העולם בישראל, ומגמה זו עשויה ליצור הנהגה פוליטית חדשה שתשרת את המוסלמים ואת האסלאם, בעוד דור ההנהגה הישנה התומך בישראל נמצא במגמת דעיכה. הישג נוסף לראייתו טמון בבלימת הנורמליזציה וייהוד ירושלים.⁴¹

المجلة الدعوة
 موت الحق والقوة والحرية
 مجلة إسلامية فعلية متنوعة
 www.ikhwan.site
 العدد الأول - ربيع الآخر 1446 هـ / أكتوبر 2024

الشهيد القائد السنوار
رسم الطريق وحطم
الأسطورة ومضى

في هذا العدد

- استهداف حزب الله والمسارات المستقبلية لمحور المقاومة
- عام من الطوفان.. الحقائق الأربعة الأكثر أهمية
- حول إطار عام لتجديد الفقه الإسلامي
- السودان وفرص تحقيق السلام

طوفان الأقصى.. معالم وواجبات

جورنيكا" وغزة.. وجه للمقارنة

עמוד שער כתב העת אלדעוה של אח"ש
 שהוקדש ברובו לסוגיה הפלסטינית

המשטרים הערביים כמכשול בפני שחרור פלסטין

מאז 7 באוקטובר מצאו הנהגות אח"ס אשמות נוספות בהפניית עורף לפלסטינים, ובהפקרתם לחסדיה של ישראל בשל אינטרסים צרים ותועלתניים – מדינות ערב. אח"ס קוראת תיגר על הלגיטימציה של משטרי ערב, במיוחד מצרים וירדן שלהן הסכמי שלום עם ישראל, ומבקשת לטפח את תודעת נתיניהם כי שינוי המשטרים הנ"ל הכרחי. בעוד חזית לונדון וחזית איסטנבול מסתפקות בגינוי משטרי ערב בשל הזנחת הסוגיה הפלסטינית, זרם השינוי מוביל קו תקיף הקורא להפלת משטרי ערב בדרכים אלימות. במרס 2024 הלן אלחק על אי המעורבות של מדינות ערב במלחמה בעזה, ובמיוחד מצרים, סעודיה וירדן. הוא דרש מהראשונה לפתוח את מעבר רפיח כדי להקל את הסבל על תושבי עזה, וקרא לעמים המוסלמים לסייע לפלסטינים. לדבריו, נפילת ישראל היא עניין של זמן שכן מדובר בהבטחה אלוהית הנזכרת בקראן, ולכן על המוסלמים להתעודד ולהירתם למלחמה.⁴² אבו זייד, חברו לחזית, הוסיף כי המדינות הערביות הסובבות את ישראל היו צריכות להיות הראשונות לתמוך באחיהם הפלסטינים, אך לא די שהן נמנעו מכך אלא אף בגדו בהם וקשרו קשר עם האויב נגדם.⁴³

חמזה זובע לעג לנשיא מצרים אלסיסי, לאחר שהאחרון הציע לישראל לפנות את העזתים לנגב. "זוהי תפיסה שטחית של אדם האמור להיות איש צבא, ומאמין כי כוחו של צבא האויב מסוגל להביס את ההתנגדות".⁴⁴ בדצמבר 2024 פרסם מחמוד חוסיין גילוי דעת המוכיח את שליטי ערב בשל קשרי הברית שלהם עם ישראל. לדבריו, הישועה לפלסטינים תבוא מצד העמים הערביים והמוסלמיים שהתפכחו, ומודעים

לבגידה של שליטיהם ולנטישתם את ההתנגדות הפלסטינית. לדבריו, העמים חייבים לתמוך ללא הרף בהתנגדות הן מבחינה חומרית הן מבחינה מוסרית, לעבות את המודעות לנושא בכל פורום, ללחוץ על ממשלות להפסיק את נכונותן לנורמליזציה עם ישראל ולהחריף את החרם הכלכלי על כל מי שתומך בישות הכובשת.⁴⁵ בפברואר 2025 האשימה חזית איסטנבול את ישראל בכוונה לפנות את הפלסטינים מעזה ולגרשם לחצי האי סיני, במסגרת תוכניתה לערער את יציבותה של מצרים, לסבך אותה בחובות כספיים, לרוקן את תושבי חצי האי ולפגוע בתוכנית השיקום שלה.⁴⁶ באפריל מתחה ביקורת על נכונות המשטר המצרי להסכים לתנאיה של ישראל להפסיק את הלחימה בעזה, בתמורה לפירוק ההתנגדות הפלסטינית מנשקה. לראייתה, הסכמה זו חשפה את פניו הכעורים של המשטר, ופגעה בביטחון הלאומי של מצרים. היא הדגישה כי את הכתם המוטל על מצרים יוכל העם להסיר רק אם יסכים שיש לפעול להדחת המשטר, עד שמצרים תשקם את מעמדה ותחזור לשמש חלוצה בשחרור פלסטין.⁴⁷ בראיית זרם השינוי, המערכה בעזה חשפה את פניהם האמיתיות של משטרי ערב ואת נכונותם לשתף פעולה עם הברית היהודית הצלבנית בהשמדת העם הפלסטיני, כפי שבא לידי ביטוי בשתיקתם ובהעדר נכונות לסייע לפלסטינים, למשל בסירוב לפתוח את מעבר רפיח עבורם. ב־14 בנובמבר 2023 אף הפגינו חברי הזרם בראשות מחמד מנתצר מול הקונסוליה המצרית בטורקיה, בדרישה לפתוח את מעבר רפיח ולהכניס סיוע לרצועת עזה.⁴⁸

מחמד אלהאמי האשים את מצרים, ירדן, סעודיה והאמירויות בבגידה בפלסטינים. לדבריו הן סייעו לישראל בשינוע סחורות בים וביבשה, בעקבות תקיפת החות'ים ספינות מסחר בים האדום. לטענתו, מדינות אלה לא חששו להתבטא בפומבי כי הן מעוניינות בחיסולה של חמאס, כאשר הראשונות פועלות להגן על הגבול הישראלי.⁴⁹ לטענתו המשטרים הערביים, ובמיוחד מצרים, הם מכשול בפני שחרור פלסטין, ולכן יש לפעול לחיסול שליטיהם. לדבריו, הנורמליזציה בין ישראל למדינות ערב הואטה באופן ניכר במהלך המאה ה־20 הודות להתנקשות בשני שליטי ערב – עבדאללה מלך ירדן ואנוור סאדאת נשיא מצרים – ולכן אם העמים המוסלמים לא ידאגו להתפטר מהשליטים הבוגדים הם יישאו בהשלכות שליליות: תבוסת עזה ותחילת הדרך להריסת מסגד אלאקצא; המשך התרחבות של כיבוש האדמות המוסלמיות בידי ישראל; התפשטות הבושה והעוני עד שנשים מוסלמיות יהפכו למשרתות אצל אויבי האסלאם. לכן אם אי אפשר להיפטר משליט מוסלמי מכהן בדרכי שלום כמו בחירות או בדרכים עקובות מדם כמו הפיכות ומהפכות – יש לנקוט דרכים ערמומיות ולהגיע ישירות אליו.⁵⁰ עם זאת, הוא מזהה מכשולים כמו נשק מתקדם וחיל האוויר של ישראל. לדבריו, חברי ההתנגדות צריכים להשיג נשק הרתעתי מול ישראל כמו הרכבת ראש נפץ כימי על גבי טילים, רחפנים ומרגמות, שיוכלו לגרום להרס ולהשפעה כבירה על האויב.⁵¹ באפריל 2025 האשים זרם השינוי את המשטר הירדני באובדן הכבוד, בכניעה וביישור קו עם אויבי האסלאם, בשל הכרזתו על הוצאת תנועת אח"ס מחוץ לחוק, על רקע מעצר פעילים של התנועה שהואשמו בסיכון ביטחונה הלאומי של ירדן לאחר שנתפסו בהברחת נשק אל תחומיה. "עיומות עם משטרים אלה הפך לצורך אסטרטגי בלתי נמנע", לדבריו, כאשר צעירי התנועות האסלאמיות בעיקר בירדן אמורים לשאת בנטל העיומות עם המשטרים המכהנים.⁵²

ההתאחדות העולמית של חכמי הדת המוסלמים (מימין) ואו

מלחמת הפתוות

מאז 7 באוקטובר חלה עלייה ניכרת בפרסום פתוות (פסקי הלכה) מטעם אותוריטות דתיות המזהות עם אח"ס, הנותנות לגיטימציה דתית למאבק המזוין של חמאס נגד ישראל, וקובעות כי מצוות הג'יהאד נגד ישראל היא חובה דתית אישית על כל מוסלמי ברחבי העולם, במיוחד על אלה הגרים בשכנות אליה. בהקשר זה בולטות במיוחד "ההתאחדות העולמית של חכמי הדת המוסלמים"⁵³ המזהה עם אח"ס בקטר, וארגון "חכמי ההלכה של פלסטין" המזהה עם אח"ס בטורקיה.⁵⁴ ב־26 באפריל 2025 הכריז אבו זייד יחד עם ארגון "חכמי ההלכה של פלסטין" על גיבוש אמנה דתית, שתבהיר את החובה הדתית המוטלת על משטרי ערב והמוסלמים לתמוך במאבק המזוין של הפלסטינים, ולסייע בג'יהאד נגד ישראל עד שחרור המקומות הקדושים לאסלאם בפלסטין.⁵⁵ חברי חזית איסטנבול הביעו אף הם תמיכה בפתוח של "ההתאחדות

העולמית של חכמי הדת המוסלמים" נגד ישראל, שקראה לצבאות מדינות ערב ולמוסלמים במיוחד במדינות השכנות לישראל, ובהן מצרים, לצאת בג'האד הגנתי נגדה.⁵⁶

במצרים פתוות אלה אינן מתקבלות בעין יפה, ונתפסות כאיום על יציבות המשטר, במיוחד בשל העובדה שמפרסמים אותן גופים וחכמי הלכה המזוהים עם אח"ס. בתגובה ייצרו אותוריטות דתיות במצרים המגבות את מדיניות המשטר שיח אפולוגטי, המסביר מדוע פסקי הלכה אלה אינם לגיטימיים. ב־7 באפריל 2025 גינה בחריפות דאר אלאפתאא, גוף הלכתי ממסדי במצרים האמון על הוצאת פסקי הלכה, את הפתוה של ההתאחדות בלי לנקוב בשמה, והדגיש כי היא סותרת את השריעה. הוא הבהיר רק לשליט מכהן ולמדינה שמורה הזכות להכריז על מלחמה, ולא לישות לא לגיטימית כמו ההתאחדות. הוא הדגיש כי השריעה מזהירה מפני החלטות נמהרות שאינן מתחשבות באינטרס הציבורי, ועלולות לגרום נזק כבד לאומה ולחברה וכי: "מי שקורא לג'האד צריך בראש ובראשונה לעמוד בעצמו בראש שורות [הלוחמים], כפי שהנביא מוחמד הוביל את הקרבות".⁵⁷

אלדעוה אלסלפיה, אחת התנועות הסלפיות הגדולות במצרים בראשותו של השיח' הסלפי יאסר ברהאמי, ויריבה מסורתית של אח"ס, גינתה אף היא בחריפות את פסקי ההלכה של ההתאחדות. ברהאמי הבהיר כמה פעמים כי המלחמה בין מצרים ליהודים אסורה מכיוון שיש ביניהם חוזה שלום. הוא לעג לפוסקי ההלכה בקטר המזוהים עם אח"ס, כי מוטב שיהגרו לגבולות לבנון וסוריה שלהן אין להן חוזה שלום בניגוד למצרים, כדי לממש בפועל את פסיקתם לג'האד נגד ישראל.⁵⁸ השיח' שריף טה, חכם הלכה סלפי חבר באלדעוה אלסלפי, פסק אף הוא כן. לדבריו, הסכם השלום קביל ואין לבטלו על אף שישראל הפרה אותו עם הצבת כוח צבאי ישראלי בציר פילדלפי – זאת מכיוון שמדובר בהפרה חלקית, וגם מצרים שותפה בהפרתו. מה גם ששמירה על חוזה השלום היא אינטרס ממלכתי מצרי. לצד זאת קבע שמסע הדמוניזציה שמובילה אח"ס כלפי המשטר המצרי פסול מיסודו ואסור.⁵⁹ לראייתו, כל מי שמתאר את המשטר המצרי ככופר בשל אי מתן סיוע צבאי למאבק הפלסטיני, הוא קיצוני ובור המנצל את המאבק הפלסטיני כדי ליישב חשבונות עם המשטר ולהצית סכסוכים במדינות מוסלמיות.⁶⁰ עבד אלמנעם אלשחאת, בכיר נוסף באלדעוה אלסלפיה, ציין כי גם בירדן יש מניעה לצאת לג'האד בשל חוזה השלום בין המדינות. לראייתו, אח"ס בירדן שביקשו לתקוף את ישראל ברחפנים ובאמצעי נשק אחרים לאחר שנענו לפסק ההלכה של ההתאחדות בקטר, הפרו את חוזה השלום שעליו חתמה ירדן ולכן פעילותם נוגדת את השריעה.⁶¹

כרוז של התנועה הסלפית במצרים, אלד שריף טה חבר התנועה בעמדת המשטר קמפ דייוויד. מקור: inyurl.com/4b99jetv

סיכום

החולשה בה נתונה הנהגת תנועת אח"ס בשל הפיצול הפנימי וחוסר מנהיגות מגובשת איננה מונעת ממנה לצייר תמונת ניצחון של המחנה האסלאמיסטי על אויבי האסלאם, שעליהם נמנים ישראל והמערב, דרך תיאור הופעתו של דור אסלאמיסט חדש שניחן במוטיבציה דתית גבוהה, מתמסר לג'האד ומוכן להקריב עצמו למען האסלאם. וצפי עשור אבו זייד הודה כבר כי מערכת אלטופאן אלאקצא חילצה את הזרם האסלאמיסטי מסטגנציה ארוכת שנים, ולא בכדי הכתיר אותה כאחת המזהירות של המוסלמים שזכתה להיכלל בפנתיאון ניצחונות המוסלמים על אויביהם, דוגמת קרב בדר של מוחמד נגד קורייש וקרב חיתין של צאלח אלדין אלאיובי נגד הצלבנים.⁶²

קידום נרטיב זה מקעקע את תדמיתם של משטרי ערב המוצגים כתועלתניים ואגוצנטריים המתכחשים לסוגיה הפלסטינית, משתפים פעולה עם האויב כדי לחסל את חמאס וכושלים בקריאת המציאות הגיאופוליטית החדשה. על כן הפתרון טמון בהחלפתם. בניגוד לחזית לונדון וחזית איסטנבול שאינם מקדמים שינוי משטרי בדרך האלימות, דוגל זרם השינוי בגישה הקוטביסטית הקיצונית מבית מדרשו של סייד קוטב המעודדת מוסלמים להתנקש בשליטי ערב ולפעול לכונן משטר חדש שיהלום את רצון העם.

מוקדם לדעת אם הנהגת אח"ס מסוגלת לשקם את תדמיתה וכוחה חרף התמיכה בסוגיה הפלסטינית, כל עוד נמשך הפיצול הפנימי וכל עוד יש אותוריטות דתיות בעולם הערבי דוגמת הזרם הסלפי במצרים הקורא תיגר על הלגיטימציה הדתית והפוליטית של אח"ס. כל עוד התנועה נתפסת כמקדמת אג'נדות זרות דוגמת טורקיה וקטר, היא תתקשה בשיקום יחסיה עם משטרי ערב ומעמדה.

לקבלת חומרים נוספים מבית "מערכות" לחצו כאן

הערות

- [1] Barak, M. (2023). Al-Azhar as a Key Player in Countering the Radical Ideology of Global Jihad. in: Muddassir Quamar (ed.), Politics of Change in Middle East and North Africa since Arab Spring: A Lost Decade?. Routledge, pp. 54-69; Barak, M. (2014, April 27). Egypt's Sufi Al-Azmiyya: An Alternative to Salafism?. Tel Aviv Notes. Volume 8. Number 8
- [2] תירמין סעיד, ת' (2020, 23 באוגוסט). דיווח טורקי: ארדואן נותן מקלט ל-20,000 חברי אח"ס שנמלטו ממצרים [בערבית]. אלמרצד אלמצרי
- [3] Barak, M. (2021, July 14). Is the Muslim Brotherhood losing Turkey and Qatar in the light of the rapprochement with Egypt?. TAU Notes. Volume 15. Number 6
- [4] אלהאדי, מ' (2021, 26 בדצמבר). הנהגת האחים [המוסלמים] כותבת את הפרק האחרון בחייה לאחר פיצולה לשתי קבוצות [בערבית]. אלמגילה
- [5] עבד אלרחמן, ו' (2022, 18 באוקטובר). "סכסוך מסמכים" מצית חילוקי דעות בתוך אח"ס במצרים [בערבית]. אלשרק אלאוסט
- [6] מסרי אח"ס בראיון עם ד"ר אלג'זאר, ראש המחלקה המדינית [בערבית]. (אוקטובר 2023). אلدעוה. גיליון הרצה, עמ' 18–19
- [7] אבו אלסעד, ט' (2022, 17 באוקטובר). 5 אנפים ו-3 חזיתות המתחרות זו בזו: נתיבי "מלחמת האזרחים" בתוך האחים [המוסלמים] [בערבית]. אלעין אלאחיבאריה
- [8] זרם השינוי: פירוד חדש מכה בקבוצת האחים [המוסלמים] [בערבית]. (2022, 18 באוקטובר). אלמרצד אלמצרי
- [9] The First Document - The Political Publication [in Arabic]. (2022, October 15). Al-Ikhwan al-Muslimun
- [10] "שני ערוצי טלוויזיה של ארגון האחים [המוסלמים].. מדוע כעת? [בערבית]. (2023, 23 באוקטובר). אלשרק אלאוסט
- [11] "מידאן" זרוע חדשה של האחים [המוסלמים] לגידול טרוריסטים וביצוע אלימות [בערבית]. (2022, 16 באוקטובר). Sky news arabia
- [12] The Nation Voice in the Diaspora – The Egyptians Program Abroad [in Arabic]. (2025, March 2). Maydan
- [13] Symbols... Society Pegs, a social icon creation project [in Arabic]. (2025, March 2). Maydan
- [14] Amr Farouk, A. (2025, April 11). Facebook. <https://tinyurl.com/2eh62dt6>
- [15] עבד אלרחמן (2022)
- [16] עבד אלחמיד, א' (2024, 24 באוגוסט). אח"ס שולחים מסר למצרים: אנו מבקשים פיוס וננטוש את הפוליטיקה [בערבית]. אלשרק אלאוסט
- [17] Statement by the Muslim Brotherhood on the political scene in Egypt [in Arabic]. (2023, September 23). alIkhwan alMuslimin
- [18] Barak, M. (December 2023). The 7/10 Massacre of Hamas as an Inspiration Model for the "Change Stream" ("Tayyar alTaghyir") in the Muslim Brotherhood. ICT
- [19] אלבשבישי, ט' (2022, 1 בספטמבר). המאבק הפנימי של אח"ס במצרים יורד מההנהגה אל השטח [בערבית]. אלערב, עמ' 3; אלהאדי, מ' (2021, 26 בדצמבר). הנהגת האחים [המוסלמים] כותבת את הפרק האחרון בחייה לאחר פיצולה לשתי קבוצות [בערבית]. אלמגילה
- [20] אלג'זאר, ח' (אוקטובר 2024). דברי פתיחת הפורום המדיני השני של הקבוצה [בערבית]. אلدעוה. גיליון 1, עמ' 22–25.
- [21] אלח'רבאוי, ח' (2025, 11 במרס). המחלוקות בין האחים [המוסלמים] משקפות את קריסת הארגון ואובדן כל עתיד מדיני [בערבית]. ערב מבאשר, 11 במרץ 2025.
- [22] לשכת ההסברה ומחלקת הצעירים מארגנים קמפיין לציון עשור לטבח ראבעה. (אוקטובר 2023). אلدעוה. גיליון הרצה, עמ' 16–17
- [23] The Musfti of Disgrace and not the Mufti of the [Egyptian] Land [in Arabic]. (2024, August 17). Hamza Zawba's YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ct16OyOXQIA>
- [24] מגדיר עצמו היסטוריון, אחראי למחלקת מחקר תנועות אסלאמיות במכון המחקרים המצרי שהקימו באיסטנבול ב-2014 גולים מצרים מאח"ס
- [25] אלהאמי, מ' (2025). דרך הישר: אבני הדרך בשחרור האסלאמי [בערבית]. מידאן
- [26] International conference entitled "The Rabia and Nahda Massacres: A Crime Awaiting Investigation". (2020, August 20). Watan's TV Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=pNy2Y_5RoBg
- [27] עבד אלחמיד (2024)
- [28] אלג'זאר, ח' (אוקטובר 2024). דברי פתיחת הפורום המדיני השני של הקבוצה [בערבית]. אلدעוה. גיליון 1, עמ' 22–25

- [29] עבד אלחק, צ' (2023, 10 באוקטובר). נאום ששודר בטלוויזיה של ד"ר סלאח עבד אל-חק, ממלא מקום ראש האחים המוסלמים, בנוגע לפלסטין [בערבית]. אלאחיואן אלמסלמין
- [30] עבד אלמקצוד, צ' (אוקטובר 2024). דברי האחים [המוסלמים] בפורום צעירי העולם האסלאמי [בערבית]. אلدעוה. גיליון 1, עמ' 28–26
- [31] עבד אלחק, צ' (2024, 29 במרס). נאום משודר בטלוויזיה של ד"ר צלאח עבד אלחק לעמי ולשליטי האומה האסלאמית: הקריאה לעזה [בערבית]. אלאחיואן אלמסלמין
- [32] The First Document - The Political Publication (2022)
- [33] Barak (2023)
- [34] אלהאמי, מ' (2025). קיצור סיפור פלסטין והציונות: משורשי הציונות ועד טופאן אלאקצא [בערבית]. מידאן, עמ' 287–292.
- [35] Speech by Mohammed Nazzal, member of the Political Bureau of Hamas, at the funeral of Professor Youssef Neda, may God have mercy on him [in Arabic]. (2025, January 1). The Muslim Brothers' YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=lphTTYt2xgY>
- [36] "כתב העת אلدעוה מתחדש וחזון חדש [בערבית]. (אוקטובר 2023). אلدעוה. גיליון הרצה, עמ' 4–5
- [37] עבד אלחק, צ' (אוקטובר 2023). אודות טופאן אלאקצא. אلدעוה. גיליון הרצה, עמ' 6–7
- [38] עבד אלחק, צ' (אוקטובר 2024). טופאן אלאקצא.. ציוני דרך וחובות [בערבית]. אلدעוה. גיליון 1, עמ' 4–8
- [39] שם
- [40] זובע, ח' (אוקטובר 2024). שנה לאלטופאן.. ארבעת העובדות החשובות ביותר [בערבית]. אلدעוה. גיליון 1, עמ' 29–31
- [41] עאשור אבו זיד, ו' (אוקטובר 2024). המשמעויות הציוניות והגדולות שהושגו ממבול אלאקצא [בערבית]. אلدעוה. גיליון 1, עמ' 36–40
- [42] Abd alHaqq, S. (2024, March 29). A televised address by Dr. Salah Abdel Haq to the peoples and rulers of the Islamic nation: The Gaza Call [in Arabic]. alIkhawn alMuslimin
- [43] עאשור אבו זיד, ו' (2025, 19 בינואר). לאחר שהוכרז הסכם הפסקת האש... האם עזה ניצחה? [בערבית]. מרכז אלשהוד אלחצי'ארי
- [44] Zuba, H. (October 2024). Year of AlTufan.. The Four Most Important Facts [in Arabic]. AlDawah. Issue 1, pp. 29–31
- [45] חוסיין, מ' (2024, 1 בדצמבר). כיצד יכול אלוהים לקדש אומה שחלשה אינם מוגן מפני חזקה [בערבית]. האחים המוסלמים
- [46] Muslim Brotherhood: The Palestinian people and our Islamic nation will not pass the Deal of the Century! [In Arabic]. (2025, February 25). alIkhawn alMuslimin
- [47] Muslim Brotherhood: Passing the occupation's demands to disarm the resistance is a crime against the nation [In Arabic]. (2025, April 15). alIkhawn alMuslimin
- [48] Barak (2023)
- [49] אלהאמי (2025). קיצור סיפור פלסטין והציונות: משורשי הציונות ועד טופאן אלאקצא, עמ' 272
- [50] The way to save Gaza is to overthrow the treacherous regimes [in Turkish]. (2024, February 19). Mepa News
- [51] אלהאמי (2025). קיצור סיפור פלסטין והציונות: משורשי הציונות ועד טופאן אלאקצא [בערבית], עמ' 299–301
- [52] The Change Stream's. (2025, April 24). Facebook. <https://www.facebook.com/ChangeStream/posts/pfbid0kdxB3QX9REY8TtBHovJYz32xiw7aTLHKz7dNTAA7sCKZZniQkqH2be6suTtAYAWPI>
- [53] ההתאחדות העולמית של חכמי הדת המוסלמים הוא ארגון אסלאמי קיצוני היושב בקטר, ולו סניפים בטורקיה ובטוניסיה. את הארגון ייסד ב'2004 שיח' יוסף אלקרצ'אוי, הנחשב לפוסק הלכה מוביל ומשפיע בעולם המוסלמי. הארגון מאגד תחתיו חכמי דת המזוהים עם "האחים המוסלמים" וזרמים אחרים כמו סלפים. לאתר הבית של ההתאחדות ראו: <https://iumsonline.org>
- [54] חכמי ההלכה של פלסטין הוא ארגון גג דתי, שנוסד ב'2009 באיסטנבול, טורקיה. על אף שאינו ארגון רשמי של אח"ס, הוא מקיים קשרים אידיאולוגיים ואישיים עם אנשייה ועם אנשי חמאס. לאתר הבית של הארגון ראו: <https://palscholars.org>
- [55] הכרזה על השקת מגילת חכמי האומה בנושא מבול אלאקצא והשלכותיו [בערבית]. (2025, 26 באפריל). היאת עלמאא
- [56] Fatwa of the Ijtihad and Fatwa Committee of the International Union of Muslim Scholars regarding the continuation of the aggression on Gaza and the cessation of the truce. (2025, March 28). International Union of

[57] דאר אלאפתאא המצרי – מרכז התקשורת (2025, 7 באפריל). פייסבוק [posts/pfbid09naqtQL5RW3VKuZuBkqM23omS3Mc1VrGceG3QsnQkTDUWsRfgoN1zDiaMK4GAjj8I](https://www.facebook.com/posts/pfbid09naqtQL5RW3VKuZuBkqM23omS3Mc1VrGceG3QsnQkTDUWsRfgoN1zDiaMK4GAjj8I) ; אלמיאני, ה' (2025, 7 באפריל). רשות הפתווה של מצרים מגיבה לקריאות לג'יהאד מזוין נגד ישראל [בערבית]. אלשרק.

[59] טה, ש' (15 באפריל, 2025). דיון רגוע על הסכמי קמפ דייוויד, תמיכה באזרחי עזה וכמה נושאים אחרונים. פייסבוק. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1219496879776842>

[61] אירועי ירדן לאור הצהרות אلدעוה אלסלפיה - האיחוד הבינלאומי של חכמי ההלכה המוסלמים – האחים [המוסלמים] בירדן [בערבית]. (17, 2025, באפריל). אלפתח

[62] עאשור אבו זיד (2024)

מבצע "סינדור": עליונות אווירית ולוחמה תודעתית בקונפליקט הודו-פקיסטאן

ד"ר לורן דגן עמוס , חוקרת מדיניות חוץ וביטחון של הודו, מרכז בס"א, אוניברסיטת בר-אילן

תא"ל (מיל') רן כוכב (רנכו) , מפקד מערך ההגנה אווירית ודובר צה"ל לשעבר
15.07.2025

הגנה אווירית הסלמה לוחמת מידע

העימות הצבאי במאי 2025 בין הודו לפקיסטאן אינו עוד סבב לחימה באזור מתוח, אלא נקודת מפנה בדרכי הפעלת הכוח, בתפיסת ההרתעה ובאופן שבו מתנהלים קונפליקטים בעידן של טכנולוגיה מתקדמת ובדינמיקה תודעתית. מבצע "סינדור" ומקבילו "עם כלביא" באיראן חודש לאחר מכן ממחישים כיצד ניהול הסלמה מבוקר, תקיפות מדויקות ושימוש מתוחכם ביכולות תודעתיות הופכים לכלים מרכזיים בהתמודדות עם יריבים מצוידים היטב, הפועלים גם בזירת המידע

התמונה הרשמית של מבצע "סינדור", מאי 2025

ב־22 באפריל 2025 התרחש פיגוע טרור באזור פאהאלגאם שבחבל קשמיר, כאשר חמושים מארגון חזית ההתנגדות (The Resistance Front – TRF) פתחו באש לעבר קבוצת תיירים הודים בעמק באיסארן. התוצאה: 26 אזרחים הודים שנהרגו בפיגוע החמור ביותר בשטח המדינה מאז מתקפות מומבאי ב־2008. חרף טענות הודיות ברורות בדבר אחריות עקיפה של פקיסטאן, דחתה האחרונה את ההאשמות מכול וכול והכחישה מעורבות או תמיכה עקיפה בפיגוע.¹

הודו לא השתכנעה, וב־7 במאי פרצה התנגשות אווירית – המרכזית של הסבב. הודו הפעילה מעל 60 מטוסי קרב – בהם סוחוי־30, מיג־29 ו־14 מטוסי רפאל – שיצאו לדרכם בדממת קשר עם רדת החשיכה, כשלצידם מערכות מודיעין, שליטה ובקרה מתקדמות. בתגובה פרס חיל האוויר הפקיסטאני את מטוסיו המתקדמים, כולל JF-17 ת'אנדר, מיראז'ים ו־J-10C מתוצרת סין, בליווי מערכות לוחמה אלקטרונית, סייבר ומכ"מים קרקעיים. למעלה ממאה מטוסים השתתפו בעימות שנמשך למעלה משעה – תופעה חסרת תקדים בתולדות העימותים בין המדינות.²

ואולם, חרף העדיפות ההודית בטכנולוגיות התרעה, שליטה ומודיעין, ואף על פי שתקיפותיה נערכו בדיוק מבצעי גבוה – הופלו כמה ממטוסיה במהלך הקרב.³ עובדה זו מחלישה את הרושם של שליטה אווירית מלאה, וממחישה עד כמה גם מערכות עליונות עשויות להיתקל בקשיים מול יריב המפעיל תגובה מהירה, משולבת ומוגנת במרחב מוכר. ההימנעות ההודית ממעבר לחזית יבשתית, והעובדה שהעימות נשאר בתחום האווירי – תוך שימוש בכלים ארוכי טווח – מצביעה על בחירה אסטרטגית בשיטת פעולה של Stand-Off. כך ניסו הצדדים להשיג הרתעה ונקמה בלי לגלוש למלחמה כוללת, תוך ניהול גבולות ההסלמה באופן מדוד. לראשונה מאז העימות האווירי ב־2019 הפכה הזירה האווירית למרחב העימות המרכזי לא רק כאמצעי תקיפה, אלא כתווך אסטרטגי שבעזרתו ביקשה הודו לעצב את כללי ההרתעה מולה מחדש.

חרף הרושם הראשוני של עיסוק בשתי זירות נפרדות – עליונות אווירית מחד גיסא ולוחמה תודעתית מאידך גיסא – מאמר זה מבקש להציג את הקשר ההדוק ביניהן בעימות. הניסיון של הצדדים לעצב את נרטיב ההתרחשויות בזמן אמת ובדיעבד, מעיד עד כמה השליטה במרחב האווירי הפכה לא רק ליתרון מבצעי אלא גם לכלי תודעתי רב עוצמה. העליונות ההודית באוויר אפשרה לה לא רק לתקוף מטרות בעומק שטח פקיסטאני, אלא גם לבסס מסר של עליונות ושליטה כלפי קהלים פנימיים ובין־לאומיים. בתוך מרחב רווי דיס־אינפורמציה, חדשות כזב (פייק ניוז) וספינים הדדיים, ניסיון לנתח בצורה מושכלת מה באמת התרחש – ובאילו תנאים – חושף את המאבק על האמת כזירה בפני עצמה. לכן שילוב הדיון האסטרטגי־צבאי עם ניתוח ההשפעה התודעתית איננו קונטרסטואלי (מבני), אלא חיוני להבנת אופיו של העימות וללקחים ממנו לעתיד.

הערה חשובה: חלק ניכר מהנתונים שמסרו הצדדים במהלך הלחימה ואחריה היו שזורים בסתירות, בהכחשות וביומרות לא מאומתות. במציאות שבה כל צד מנסה לשלוט בנרטיב, קשה לקבוע בוודאות את השתלשלות האירועים או את ממדי הנזק, והדבר מציב אתגר מהותי למחקר אמפירי ולניתוח מושכל של דפוסי ההסלמה.

העליונות האווירית כתווך לחימה עיקרי

הקרב האווירי שהתפתח היה מהרחבים והמתמשכים שידעה דרום אסיה,⁴ כאשר בעימות ניתנה הבכורה למרחב האווירי כזירה המרכזית: לא הופעלו כוחות קרקעיים משמעותיים, ושני הצדדים נמנעו מחציית גבולות. העימות אף סיפק, בהתייחס לטענות הפקיסטאנים על הפלת מטוסים הודיים, נקודת התייחסות ייחודית לבחינת ביצועיהן של הפלטפורמות הסיניות בתנאים מבצעיים – כולל התמודדות מול מטוסי קרב מערביים מתקדמים ומערכות התרעה של חיל האוויר ההודי. בשלב שלאחר הקרב האווירי המאויש – 8 ו־9 במאי – התרחבה הלחימה לשימוש נרחב במערכות בלתי מאוישות וטילים. הודו טענה כי פקיסטן שיגרה כטב"מים וחימושים משוטטים לעבר מטרות אסטרטגיות, אך אלו יורטו באמצעות מערכת ההגנה האווירית S-400 – ציון דרך מבצעי ראשון להפעלת המערכת הרוסית בידי הודו. פקיסטן הכחישה את השיגור, והאשימה את הודו בביצוע "מתקפת דגל כוזב" שמטרתה הצדקת ההסלמה עצמה. בה בעת טענה להפלת 12 כטב"מים הודיים ו־25 חימושים משוטטים מדגם Harop מתוצרת ישראל. הודו טענה להפלה של 300–400 כטב"מים תוקפים מדגם טורקי (Asisguard Songar) ולסך כולל של למעלה מ־600 יירוטים של כלים בלתי מאוישים. בהיקפו ובשימושיו זכה שלב זה בעימות לכינוי "מלחמת הכטב"מים הראשונה בין הודו לפקיסטן" – מונח שאינו רק ציורי אלא משקף שינוי מהותי בדוקטרינה הצבאית של שני הצדדים.⁵ אם ב־2019 הוגבל תפקידם של כטב"מים לאיסוף מודיעין וסיוור, הרי שבמאי 2025 שולבו הפלטפורמות הבלתי מאוישות בתפקידים התקפיים והגנתיים כאחד: לחימה רוויית תקיפות, פיתוי מערכות הגנה ואף חדירה אסטרטגית לעורף.⁶ מרכיב נוסף היה השימוש של פקיסטן בלוחמה אלקטרונית ובלוחמת סייבר. היא הפעילה ביעילות כלים לשיבוש תקשורת, הכוונה ומערכות מכ"ם, ושילבה ניהול יזום של הספקטרום האלקטרומגנטי לנטרול מטוסים הודיים בזמן אמת.

ב־10 במאי חצה מבצע "סינדרור" סף הסלמה נוסף, כאשר הזירה האווירית התרחבה לעימות טילאי בין המדינות. הודו האשימה את פקיסטן בשיגור טילי קרקע-קרקע לעבר מטרות אסטרטגיות, ובמיוחד לעבר בסיס חיל האוויר סירסה שבפנג'אב. אחד הטילים יורט, לדבריה, סמוך לבסיס, במה שכונה "שימוש ראשון מסוגו" של פקיסטן בטיילי קרקע־קרקע בעימות ישיר. עם זאת, לא נמסרו עדויות ברורות על הצלחת היירוט, אם התרחש, ובו בזמן תועדו פגיעות בשטח הודו המעוררות ספק בנוגע ליעילות ההגנה. כחלק מגל תגובה מתואם טענה הודו לביצוע תקיפות מדויקות מן האוויר על שורת מטרות אסטרטגיות בשטח פקיסטן – לרבות בסיסי חיל האוויר רפיקי, מוריד, צ'אקלאלה, נמל התעופה רחים יאר חאן ואתרי בקרה צבאיים נוספים כגון פסרור, סיאלקוט וצ'ונייה. ההודעה ההודית הרשמית הצביעה על "נזק נרחב", אך לא הציגה ראיות חזותיות תומכות.

פקיסטאן הגיבה מיד במבצע "בוניאן־און־מרסוס" נגד 26 מטרות צבאיות הודיות. על פי דוברי צבא פקיסטאן, בין היעדים שנפגעו נמנו 15 בסיסי אוויר הודיים (לרבות סוראטגאר, סירסה, אמבאלה ופתנקוט), מתקני אחסון של טילי ברהמוס ושתי מערכות הגנה מסוג S-400. נוסף על כך, הפקיסטאנים טענו כי כטב"מים שלהם חדרו לעומק השטח ההודי ואף חלפו מעל אזורים עירוניים מרכזיים – כולל עיר הכרך הגדולה ניו דלהי. פקיסטאן אף אישרה אובדן של שישה אנשי צוות אוויר, לצד נזק לבסיסים כמו נור חאן, מוריד ורפיקי. הודו דחתה את רוב הטענות הפקיסטאניות, והכחישה נזק מהותי למערכות אסטרטגיות או למתקנים אוויריים. לדבריה, מדובר ב"קמפיין דיסיינפורמציה מתוזמר", שנועד לטשטש את הישגיה הצבאיים ולבלום את יתרונה התודעתי בזירה הבין־לאומית.

השלב הסופי במבצע "סינדור" התאפיין בהרחבת הלחימה לממד של טילים ארוכי טווח הן בטילי אוויר-אוויר הן בקרקע-אוויר – תוך הימנעות הדדית מכניסה למרחב האווירי של היריב.⁷ שני הצדדים תקפו ממרחק העולה על 100 מייל, תוך הישענות גוברת על לחימה מעבר לטווח הראייה. המהלך לא רק הפחית את הסיכון לקרבות אוויר מטווח קרוב, אלא חיזק את מגמת ההתבססות על מערכות נשק מתקדמות ופסיביות יותר.⁸ בצד הפקיסטאני הודגש תפקידם של טילי PL-15 מתוצרת סין ביירוט ובנטרול כלי טיס הודיים – שנחשבים למתקדמים בעולם בטווח הביניים־ארוך. לצד זאת, פקיסטאן הפגינה שימוש מבצעי במערכת ההגנה האווירית HQ-9 הסינית, כחלק מהיערכותה האסטרטגית למדר את שמייה מהפצצות עומק.

עבור הודו, היה זה השימוש הקרבי הראשון במערכת ה-S-400 הרוסית, ששימשה לירות תקיפות טילים וכטב"מים פקיסטאניים.⁹ ההפעלה הכפולה של מערכות טילים ארוכות טווח משני הצדדים – כולל אלה שעד כה לא נוסו בפועל – המחישה את השינוי בתנאי העליונות האווירית, שבה לא נדרש עוד מגע ישיר בין טייסים אלא שליטה במעטפת האלקטרונית והטילית. אולם השלכות הלחימה לא נותרו בתחום הצבאי בלבד. סגירת המרחב האווירי של פקיסטן למשך 48 שעות והשהיית הפעילות ב-25 שדות תעופה ברחבי הודו גרמו לשיבושים נרחבים בתעופה האזרחית ובסחר, והבהירו את הפגיעות הלוגיסטיות-כלכליות של שתי המערכות. כך קיבלה עליונות אווירית ממד נוסף – כזה שמשליך ישירות על עוצמה רכה, יציבות פנימית ותפקוד העורף האזרחי.

הגנה רבודה ותקיפה מדויקת: אסטרטגיית עליונות רב-שכבתית

אחד ההישגים הבולטים של הודו במבצע היה תפקודה של מערכת ההגנה המשולבת והרב-שכבתית שלה. ליבת המערך הייתה מערכת השליטה והבקרה האווירית (IACCS) של חיל האוויר ההודי – תשתית מודרנית ששילבה מידע ממרכזי שליטה, ממכ"מים קרקעיים ואוויריים ומצמתיים תקשורתיים לפעולה בזמן אמת. שילוב זה אפשר תגובה יעילה לאיומים מרובים, כולל כטב"מים, טילים, רקטות ומטוסי קרב.

מערך ההגנה כלל מיזוג של מערכות מתוצרת הודו, ובראשן טילי Akash, לצד מערכות מתקדמות שייבאה ובהן ה-S-400 הרוסית וברק הישראלית. פריסת המערכות הללו יצרה מעטפת הגנה רב-שכבתית, בעלת פתרון לטווחים שונים, עם יכולות יירוט שנעות בין עשרות למאות קילומטרים. כך הודו לא רק התמודדה עם מתקפות אוויריות פקיסטאניות, אלא הציגה יכולת הגנה עצמית תוך שימור חופש פעולה אווירי. בהיבט ההתקפי, הפעלת מטוסי הסוחוי, הרפאל והמיראז', לוותה בחימושים מונחים לטווחים של עשרות קילומטרים, כולל חימושים מדויקים מן האוויר וטילים מונחים. לצד הפעלת חימושים מהאוויר בלט השימוש בכלים בלתי מאוישים מתקדמים דוגמת Harpy, Harop ו-Skystriker, וכן טילים בליסטיים ורקטות קרקע-קרקע. שילוב זה של תקיפה מאוישת ובלתי מאוישת, בטווחים מגוונים, חיזק את גמישותה המבצעית של הודו והעמיק את מרחב התמרון שלה בעומק השטח הפקיסטאני.

הממד המרכזי של תקיפות הודו היה ביכולתה לבצע תקיפות עמידה מדויקות על מטרות מוגדרות, תוך מניעת הסלמה ושמירה על מסר של ריסון.¹⁰ בשלב הראשון תקפה תשעה יעדי טרור ממוקדים, ובהמשך הרחיבה את הלחימה לתשתיות צבאיות חיוניות – תוך הישענות על טילים מונחים, מערכות שיגור ישראליות וחימושים משוטטים בעלי רמת דיוק גבוהה. תצלומי לוויין מסחריים אישרו את יעילות הפגיעות בבסיסים פקיסטאניים, וחיזקו את המסר ההודי בדבר תקיפות "מדודות, ממוקדות ולא מסלימות". לפי מקורות הודיים, לאחר 7 במאי נגרם נזק מוגבל בלבד לארבע תחנות חיל האוויר ההודי – נתון המבליט את אפקטיביות מערך ההגנה ההודי, במיוחד כאשר משווים אותו להיקף הפגיעות שסבלה מהן פקיסטן.¹¹ היכולת להכות בדיוק בלי להיגרר להסלמה כוללת הדגישה עקרון מרכזי בדוקטרינה ההודית החדשה: עליונות אווירית אינה נמדדת רק בחדירה והרס, אלא גם ביכולת לשלוט בקצב הלחימה, לשמר חוסן הגנתי, להגן על העורף האזרחי ולנהל את ההסלמה תוך שימור יתרון תודעתי ובינלאומי.

איור המתאר את פעולתו של חימוש משוטט מדגם Harop בפקיסטן. מקור: <https://x.com/InsightGL/status/1920459092125962367?s=08>

המטוס הסיני מול המערבי

מערך הקרב של חיל האוויר הפקיסטאני התבסס בעיקר על מטוסי J-10C ו-JF-17 מתוצרת סין, אותם הפעילו במשימות הגנת שמיים והתמודדו מול מטוסי הדור הרביעי והחמישי של הודו. שני הדגמים צוידו בטילי אוויר-אוויר מתקדמים מסוג PL-15 לטווחים של עד 150 ק"מ, המותאמים ללחימה מעבר לטווח הראייה. לפי דיווחים מערביים, לפחות מטוס הודי אחד מדגם רפאל הופל בידי J-10C – אירוע חסר תקדים שהפך לסמל סמוי אך בולט למבחן האמיתי הראשון של פלטפורמה אווירית סינית מול מערכות מערביות חדישות בזירה חיה. המקרה זכה להד תקשורתי וביקורתי ברחבי העולם, ושימש מקור לדיון על מידת ההתקרבות באיכות בין הפלטפורמות של סין לאלה של המערב.¹²

הגנתה האווירית של פקיסטאן התבססה על פריסה רחבה של מערכות מתקדמות מתוצרת סין. סוללות HQ-9B – המקבילה הפקיסטאנית ל-S-300 – ומערכות HQ-16 לטווחים בינוניים, הוצבו סביב אתרים אסטרטגיים וחיזקו את מעטפת ההגנה מול תקיפות עומק הודיות. תיאום המערכות וההיערכות המוקדמת מנעו, ככל הנראה, חדירה מסיבית לעומק פקיסטאן בשלביו הראשונים של המבצע. המערך ייצג גרסה מקומית להגנה רב-שכבתית, המתאפיינת בשילוב בין טווחים, חיישנים, ופלטפורמות שיגור.¹³

בצד ההתקפי פקיסטאן הרחיבה את סל האמצעים שלה, תוך שימוש במגוון פלטפורמות בלתי-מאוישות ואש רקטית. במסגרת מהלך חדשני אך רווי סיכון שיגרה מל"טים מתאבדים מתוצרת טורקיה, לצד שימוש ברחפנים מסחריים מאולתרים – בעיקר לתקיפת מטרות רגישות או להסחת דעת מערכות הגנה.¹⁴ כמו כן, נעשה לראשונה שימוש בעימות ישיר מול הודו ברקטות ארטילריות מדגם Fatah-150 לטווח של עד 150 ק"מ. הרקטות כוונו לעבר בסיסים צבאיים בפנג'אב, אך לפי מקורות הודיים רוב השיגורים יורטו בהצלחה. שילוב האש הקינטית מן הקרקע, הרחפנים והכטב"מים ההתקפיים, ממחיש את יכולתה של פקיסטאן לבנות איום רב-ממדי, תוך הישענות על שותפויות ביטחוניות אזוריות (סין, טורקיה) והטמעת פתרונות אסימטריים לפערי עוצמה.

המורכבות גוברת לנוכח העובדה שהעימות התרחש בזירה שמראש קשה לקבל ממנה מידע אמין. הסכסוך ארוך השנים בין הודו לפקיסטאן, ובעיקר סביב חבל קשמיר, הפך את איסוף הנתונים – במיוחד בנוגע לפעולה אווירית – לאתגר של ממש. שני הצדדים הקפידו להדגיש הצלחות, להכחיש כשלים ולהעלים פרטים שאינם משרתים את הנרטיב שהם מבקשים לבסס. הגישה המסתגרת של הממסדים הביטחוניים, יחד עם הצנזורה הפנימית והיעדר תיעוד עצמאי מהשטח, מקשים על גופים בין־לאומיים להבין מה התרחש בפועל.

בעידן של תקשורת מבוזרת, רשתות חברתיות וסערות גיאופוליטיות, תופעת הפייק ניוז איננה רק שיבוש של מידע, אלא כלי אסטרטגי בליבת הלחימה המודרנית. המחקר האקדמי מציע הבחנה בין כמה מסגרות דיס-אינפורמטיביות נפוצות: מסגור מחוץ להקשר - שימוש בתמונה או סרטון באופן שמנתק אותו מהאירוע האמיתי; טענות שקריות ודיפ פייק - יצירת תוכן מזויף שנראה לגיטימי; החייאת תיעודים ישנים - הפצת תיעודים מהעבר כאילו הם עדכניים. תופעות אלה מועצמות בעיתות חירום או מלחמה, כאשר הציבור חווה בלבול, חוסר אמון וצמא להסברים. במבצע "סינדור" הפעילה הודו יכולות תקשורת אסטרטגית, אך גם מצאה עצמה מתמודדת עם גלי דיס-אינפורמציה שמקורם בפקיסטאן, ובחלק מהמקרים מתוך המערכת הפוליטית והתקשורתית שלה. שמועות על תקיפות גרעיניות, על חטיפת בכירים ועל הישגים שלא התרחשו – הפכו לנשק לכל דבר.

העימות האווירי – אירוע מורכב מקצועית וטעון תרבותית, שבו כל צד הציג נרטיב שונה מהותית – הקשה על איסוף נתונים אובייקטיביים. המידע במאמר זה, לדוגמה, מבוסס על דיווחים ראשוניים שלרובם אין אימות עצמאי, ומשקף את טענות הצדדים כפי שפרסמו אותן. תופעת הפייק ניוז לא רק מלווה את הלחימה, אלא משנה את כללי המשחק. היא עלולה לדחוף להחלטות נמהרות, לשבש את תהליך קבלת ההחלטות הצבאית והמדינית ולחתור תחת אמון הציבור כלפי מוסדות המדינה.

בין "סינדור" לישראל

המבצע מאפשר לבחון תובנות עבור ישראל, במיוחד בהתחשב באופי המשתנה של הלוחמה המודרנית והאתגרים הביטחוניים הייחודיים במזרח התיכון.

חשיבותה הקריטית של מערכת הגנ"א רב-שכבתית שיוצרת ליירט את כל מגוון הטמ"ר (טילים, מעופפים ורקטות). לא זו אף זו נלמדת שוב ההכרה בצורך בשיפור ורסטיליות מערכות הנשק, היכולת ליירט נחילי כטב"מים, הצורך להגן על ההגנה האווירית עצמה (הגנה על הגנ"א) וחשיבות קריטית לגילוי כראשית הצירים בתהליכי היירוט המורכבים.

החשיבות המוקנית לעליונות האווירית. תווך זה במלחמות טמ"ר מאפשר לקברניטי המדינות להילחם באופן סטרילי כמעט, להכאיב לאויב מצידו השני של הגבול, אך באופן מידתי ומדוד. התווך האווירי מחייב טכנולוגיה מתקדמת, מערבית ומזרחית, תקשורת נתונים ומערכות נשק מתוחכמות.

עליונות לוחמה אלקטרונית וקיברנטית כאורם מכריע. העימות הדגיש את השימוש היעיל של פקיסטאן בטכנולוגיה מודרנית, כולל כלי לוחמת סייבר מתקדמים ויכולת לשבש תקשורת ומערכות מכ"ם של האויב שילוב ניהול הספקטרום האלקטרומגנטי ושימוש מוצלח בכלי לוחמת סייבר ואלקטרונית שיבשו את המתקפה ההודית, ונטרלו כלי טיס בזמן אמת כולל מטוסי רפאל מתקדמים. עבור ישראל, המסתמכת במידה רבה על יתרון טכנולוגי, האירוע מדגיש את החשיבות המתמשכת של השקעה וחדשנות בל"א וביכולות סייבר, הן בהיבטים התקפיים לשיבוש מערכות אויב הן בהיבטים הגנתיים להגנה על מערכותיה¹⁵.

התפתחות לוחמת הכטב"מים והצורך בהגנה רב-שכבתית. הודו טענה כי נטרלה תקיפות כטב"מים וטילים באמצעות S-400. עבור ישראל, המובילה בתחום הכטב"מים (לתקיפה, לאיסוף, למודיעין ולתצפית) אך מתמודדת בהצלחה חלקית עם האיום, המבצע הדגיש את הצורך לשפר באופן מתמיד את מערכות ההגנ"א נגד איומים בלתי מאוישים, כולל נחילי כטב"מים, ואת החשיבות של פיתוח טקטיקות וטכנולוגיות נגד כטב"מים התוקפים את מערכות ההגנ"א עצמן¹⁶.

הערכת ביצועי טכנולוגיות צבאיות לא מערביות. ההפלה המדווחת של מטוס רפאל צרפתי על ידי מטוסי J-10C וטילי PL-15 סיניים משכה תשומת לב עולמית. האירוע סיפק הערכה קרבית נדירה בעולם האמיתי של חומרה צבאית סינית מודרנית מול מערכות מערביות מתקדמות, והעלה חששות בנוגע לטכנולוגיות צבאיות מערביות. עבור ישראל המפעילה מערכות נשק מערביות תובנה זו מדגישה את הצורך להעריך בקפידה את היכולות של מערכות נשק מתקדמות מתוצרת סין ורוסיה, שעלולות להגיע לידי יריבותיה, ולהתאים את תוכניות ההגנה וההתקפה שלה בהתאם. נכון ליולי 2025 הודו לא הודתה רשמית שאכן נפל מטוס ראפאל וממשיכים לטעון לפייק מצד הפקיסטנים והסינים¹⁷.

חשיבות לוחמת המידע והשפעתה על דעת הקהל, מנהיגי המדינות היריבות והעולם הצופה מן הצד. העימות לווה בצנזורה נרחבת ובקמפיינים של דיס-אינפורמציה משני הצדדים, כולל חסימת חשבונות טוויטר וערוצי יוטיוב. עבור ישראל, הנמצאת לעיתים קרובות תחת זכוכית מגדלת תקשורתית ומתמודדת עם קמפיינים של דיס-אינפורמציה, הדבר מחזק את הצורך באסטרטגיות תקשורת ולוחמת מידע מתוחכמות, פרואקטיביות ומהירות תגובה¹⁸.

ניהול הסלמה בסביבה נפיצה. למרות עוצמת הלחימה והשימוש בטכנולוגיות מתקדמות, העימות נשאר מוגבל בזמן (אך ימים ספורים והסתיים בהפסקת אש מהירה, בין היתר בזכות תיווך דיפלומטי, במיוחד של ארצות הברית. העובדה ששני הצדדים נשארו במידה רבה במרחב האווירי שלהם בו בזמן לחילופי טילים ארוכי טווח, מצביעה על החלטה אסטרטגית להימנע מחציית גבול, תמרון קרקעי נרחב, אולי כדי לנהל את ההסלמה ולא להידרדר לעימות סף-גרעיני (שתי המדינות הן גרעיניות במוצהר). עבור ישראל, המנהלת לעיתים קרובות סכסוכים מוגבלים, האירוע מדגיש את החשיבות של אסטרטגיות הסלמה מבוקרות, מנגנוני דה-אסקלציה מהירים ואת התפקיד הקריטי של תיווך דיפלומטי במניעת התרחבות סכסוכים.

מטוסי F-15 בדרכם להפצצה באיראן במסגרת מבצע "עם כלביא". למטה: שריפה במאגר הנפט הראשי בטהרן לאחר תקיפת חיל האוויר הישראלי, יוני 2025. מקור: Avash Media, ויקיפדיה

סיכום

העימות הצבאי במאי 2025 בין הודו לפקיסטן אינו עוד סבב לחימה באזור מתוח, אלא נקודת מפנה בדרכי הפעלת הכוח, בתפיסת ההרתעה ובאופן שבו מתנהלים קונפליקטים בעידן של טכנולוגיה מתקדמת ובדינמיקה תודעתית. מבצע "סינדור" סימן את המעבר מפעולה סימבולית-מוגבלת – לתגובה רב-ממדית הנשענת על עליונות אווירית, לוחמת טילים, הגנה רב-שכבתית ועיצוב נרטיב לאומי ובין-לאומי.

המעבר מקרבות ישירים לעימותים מבוססי טכנולוגיה בולט במיוחד בהשוואה לעימותים קודמים: השימוש הנרחב בכטב"מים, ביכולות לוחמה אלקטרונית, ובמערכות טילים מונחים מרחוק – לצד השיבושים בפעילות מבצעית באמצעות מערכות סיניות – ממחיש את מרכזיותו הגוברת של מרחב הקרב הלא-קינטי. בה בעת הפכה לוחמת המידע לכלי אסטרטגי. דיס-אינפורמציה מכוונת, נרטיבים מנוגדים והפעלת רשתות חברתיות ככלי מבצעי טשטשו את גבולות האמת, ערערו את האפשרות להערכה אובייקטיבית של מה שהתרחש בשטח והבהירו כי השליטה בתודעה היא תנאי הכרחי לשליטה בזירה המבצעית. היבטים אלה ואחרים אינם ייחודיים רק להודו ופקיסטן – אלא רלוונטיים גם לישראל ולסביבת איומיה.

השיעור המרכזי שיש ללמוד מהאירוע הוא חיזוק האינטגרציה בין מערכות הגנ"א, הצורך בשימור עליונות אווירית, שימוש גובר ביכולות סייבר ולוחמה אלקטרונית ושליטה בזירה התודעתית והעברת נרטיב אסטרטגי

ברור. גם כשנשמר יתרון טכנולוגי מובהק, יש צורך מתמיד בהערכה מחדש של אסטרטגיות ההרתעה, במיוחד כשמולך עומד יריב המצויד בטכנולוגיות מיובאות וביכולת השפעה פסיכולוגית על אוכלוסייה אזרחית ותודעה בין-לאומית. למרות המלחמה העצימה במזרח התיכון, הקרב האווירי הגדול שהתרחש הרחק מכאן מדגיש את הצורך של ישראל להמשיך ולשמור על יתרונה הטכנולוגי, במיוחד בתחומים שעלו במבצע, תוך הערכה מתמדת של יכולות יריבותיה והתאמת האסטרטגיה שלה ללוחמת מידע מודרנית ולניהול הסלמה מבוקרת.

למרות המלחמה המתמשכת במזרח התיכון, הקרב האווירי הנרחב שהתרחש הרחק מכאן בין הודו לפקיסטאן מציע תובנות חיוניות גם לישראל. מבצע "סינדור" מדגיש את חשיבות השילוב בין עליונות אווירית, הגנ"א רב-שכבתית, לוחמה אלקטרונית ושליטה תודעתית – בדיוק אותם תחומים שבאו לידי ביטוי גם במבצע "עם כלביא" נגד תשתיות באיראן ביוני 2025. שני המבצעים ממחישים כיצד ניהול הסלמה מבוקר, תקיפות מדויקות ושימוש מתוחכם ביכולות תודעתיות הופכים לכלים מרכזיים בהתמודדות עם יריבים מצוידים היטב, הפועלים גם בזירת המידע. עבור ישראל, מדובר בהזדמנות לבחון מחדש את מוכנותה להגנת העורף מפני מתקפות כטב"מים, לשפר את עמידותה בלחימה תודעתית ולהתאים את האסטרטגיה שלה לעידן שבו כל תקיפה נבחנת גם דרך עיני המצלמה, האלגוריתם והנרטיב.

לקבלת חומרים נוספים מבית "מערכות" לחצו כאן

הערות

- [1] Joshua T. White, J.T. (2025, May 14). Lessons for the Next India-Pakistan War. Brookings Institution
- [2] Joshi, M. (2025, May 30). Pakistan's chimerical quest for parity with India has hit a dead end. The Wire
- [3] Firstpost. (2025, May 12). Why PM Modi named India's military strikes in Pakistan as Operation Sindoor
- [4] War Is the Real Test. (2025). What Operation Sindoor Revealed About Indian and Pakistani Military Capabilities
- [5] Firstpost. (2025, May 9). Drone Invasion Foiled: India Shoots Down 300–400 Pakistani Drones
- [6] Clark, C. (2025, May 21). What air defence lessons can be learned from the India-Pakistan conflict? Breaking Defence
- [7] סיגן, ל' וכוכב, ר' (2025, מאי 31). הסברתינו באחדותינו: כך ננצח את חמאס בקרב על דעת הקהל. רשת 13
- [8] Clary, C. (2025, May 28). Four days in May: The India-Pakistan crisis of 2025. Stimson Centre
- [9] Shah, S. M., & Ellis-Petersen, H. (2025, May 12). From missiles to ceasefire: How India and Pakistan pulled back from the brink. The Guardian
- [10] FP Explainers. (2025, May 12). DGMO confirms Indian air defences shot down Pakistan's China-supplied PL-15 missiles, Turkish Byker YIHA III drones. Firstpost
- [11] Tripathi, P., & Bommakanti, K. (2025). Air defence mechanisms: A primer on India and Pakistan (ORF Issue Brief No. 809). Observer Research Foundation
- [12] Rawat, R. (2025, May 22). Testing doctrine in action: Operation Sindoor and India's military calculus – Analysis. Eurasia Review
- [13] Spencer, J. (2025, May 11). Air defense in the modern era: No silver bullets, only layers. John Spencer – Urban Warfare
- [14] Clark (2025, May 21)
- [15] White (2025)
- [16] FP Explainers. (2025, May 12). What are Pakistan's China-supplied PL-15 missiles, Turkish Byker YIHA III drones that India shot down?. Firstpost
- [17] שני הצדדים לא הציגו שרידים של מטוסי אויב שהופלו, מה שיכול להצביע על כך שכל המטוסים שהופלו היו במרחב האווירי של מדינתם, ככל הנראה מפגיעת טילים שנורו מעבר לגבול. להרחבה: No Rafale Jets Lost: Defence Secretary Says Pakistan Paid a Higher Price, over 100 Terrorists Killed in Operation Sindoor. (2025, May 7). The Economic Times
- [18] סיגן וכוכב (2025)

עידן חדש, רטוריקה ישנה: עיון במסמך "הביטחון הלאומי של סין בעידן החדש"

ד"ר שי יגר , חוקרת במרכז דדו 29.07.2025

גאופוליטיקה ביטחון לאומי המסמך הלבן

בסוף מאי פרסמה ממשלת סין "מסמך לבן" ראשון מסוגו בנושא "הביטחון הלאומי של סין בעידן החדש", שמבקש לנסח חזון מקיף, הוליסטי ורב־ממדי של ביטחון לאומי, ומהדהד שלושה עקרונות מרכזיים: שימור שלטון המפלגה, הגנה על האינטרסים הלאומיים של סין והובלת המודרניזציה הלאומית. במובן זה הוא מעגן את ההווה, אך בעיקר מכין את הקרקע לעתיד – שבו סין מבקשת לא רק להשתלב במערכת הבין־לאומית, אלא להנהיג אותה לפי תנאיה

סיסמה פוליטית התלויה על הקיר במחוז לונגהואה. "החזיקו במרומים את דגל מחשבתו של שי ג'ינפינג על סוציאליזם בעל מאפיינים סיניים לעידן חדש ויישמו במלואה את רוח הקונגרס הלאומי ה־19 של המפלגה הקומוניסטית של סין". מקור: ויקיפדיה

ב־12 במאי 2025 פרסמה ממשלת סין "מסמך לבן" ראשון מסוגו בנושא "הביטחון הלאומי של סין בעידן החדש".¹ המסמך,² שיצא לאור מטעם משרד המידע של מועצת המדינה, מציג את תפיסת הביטחון הסינית שגובשה בעידן שי ג'ינפינג (Xi Jinping), תוך עיגון עקרונות הליבה שלה וניסוח מענה מערכתי להתפתחויות במערכת הבין־לאומית לאתגרים טכנולוגיים וכלכליים בסביבתה האסטרטגית – כחלק מניסיונה לחזק את

השפעתה ולהתמודד עם התמורות בסדר העולמי המשתנה.³ המסמך נשען על "התפיסה ההוליסטית לביטחון לאומי" שהשיק ג'ינפינג ב־2014, וששילב במדיניות הפנים והחוץ הסינית כנדבך מרכזי ב"מחשבת שי ג'ינפינג על סוציאליזם עם מאפיינים סיניים בעידן החדש".⁴ התפיסה שואפת לאחד את כלל מרחבי הביטחון – פוליטי, כלכלי, חברתי, טכנולוגי, תרבותי, סביבתי ואחרים – לכדי מסגרת אינטגרטיבית אחת המושתתת על שליטה ריכוזית, תיאום מוסדי הדוק וקשר מהותי בין יציבות ביטחונית לפיתוח לאומי. בהקשר זה היא מרכיב רעיוני ואסטרטגי בליבת החזון של הגשמת "התחייה הלאומית הגדולה של העם הסיני".⁵

המסמך ממקם את העידן הנוכחי כשלב מכריע בתהליך ביסוסה של סין כמדינה סוציאליסטית מודרנית, ומציג אותה ככוח מייצב בזירה העולמית המבקש לעצב סדר עולמי חלופי לזה המערבי. על רקע האטה כלכלית פנימית, מתחים מתמשכים עם ארצות הברית ועימותים אזוריים במזרח התיכון ובאירופה – המסמך מציע נרטיב מגובש שנועד לחזק את הלגיטימציה של המק"ס (המפלגה הקומוניסטית הסינית), לעגן את מעמדה בזירה הפנימית והחיצונית ולחזק את תדמיתה של סין כמעצמה אחראית, שוחרת יציבות ובעלת חזון גלובלי עצמאי. לתהליך עשויות להיות השלכות ישירות ועקיפות גם על ישראל, ועל המערכת האזורית במזרח התיכון.

למסמך שישה פרקים הנוגעים במנעד רחב של תחומים: החל במעמדה של סין במערכת עולמית הנתפסת כחסרת יציבות, עבור לרפורמות במערך ביטחון הפנים שלה וכלה בעיצוב מרחב פעולה בין־לאומי באמצעות יוזמות כדוגמת יוזמת הביטחון הגלובלית. אף שעל פניו מושם דגש על "עידן חדש", המסמך אינו מציג שינוי אסטרטגי מהותי אלא נדבך נוסף במהלך תודעתי מתוכנן שנועד לעצב תודעה ציבורית. הרלוונטיות של המסמך מתחדדת על רקע מלחמת "חרבות ברזל" ומבצע "עם כלביא", כאשר תגובתה של סין להסלמה משקפת במידה רבה את עקרונות המדיניות המובעים במסמך הנדון. כדרכה, בייג'ינג הגיבה תוך חתירה לשמר את דימויה ככוח מגשר ואלטרנטיבי להובלה האמריקנית וככזה המדגיש דיאלוג, יציבות והתנגדות למעורבות צבאית ישירה. סין מחזיקה באינטרסים משמעותיים באיראן, בעיקר בתחום האנרגיה, מכיוון שהאחרונה – המבודדת כלכלית בעקבות הסנקציות שהטילו עליה – נשענת עליה כשותפה אסטרטגית מרכזית. אף שסין אינה תלויה באיראן, הקשרים בין המדינות מעניקים לה דריסת רגל חשובה במזרח התיכון.

מאמר זה מבקש לבחון את תוכנו ואופיו של המסמך על פרקיו השונים, להעריך כיצד הוא משקף את עמדתה של בייג'ינג כלפי סוגיות מרכזיות במאה ה־21 ומה ניתן ללמוד ממנו על מצבה האסטרטגי של סין בעידן הנוכחי. כמו כן אבחן אם וכיצד עשויות התפיסות המובאות במסמך לשאת השלכות רלוונטיות גם עבור ישראל הן במישור הביטחוני והמדיני, הן בהקשר הרחב יותר של יחסי החוץ עם סין במציאות עולמית משתנה.

新時代的中国国家安全

2025-05-12 15:53 来源: 新华社

序号: 默认 大 超大 | 打印 | 分享 | 收藏

新华社北京5月12日电 国务院新闻办公室12日发布《新時代的中国国家安全》白皮书。全文如下:

新時代的中国国家安全

(2025年5月)

中华人民共和国

国务院新闻办公室

כותרת המסמך הלבן, מאי 2025

הפרק הראשון: סין מזרימה ודאות ויציבות לעולם רווי שינויים וחוסר יציבות

ארבע מטרות מרכזיות בפרק זה: ביסוס לגיטימציה להעמקת סדרי העדיפויות הביטחוניים של סין, תוך הצגת הסביבה הבין־לאומית כמסוכנת ומנוגדת לאינטרסים הלאומיים שלה; עיצוב תדמיתה כמעצמה אחראית ושוחרת שלום; חיזוק דימוי העוצמה הפנימית באמצעות הדגשת יציבות פוליטית, צמיחה כלכלית ורציפות שלטונית; וקביעת קווים אדומים ברורים בנוגע לריבונות, טריטוריה וביקורת חיצונית, דרך גיוס נרטיב של הגנה על אינטרסים לאומיים כבסיס להצדקת הקשחת מדיניות הביטחון שלה. הפרק מתפקד כהצהרת כוונות אסטרטגית רחבה, שבאמצעותה סין מבקשת למסגר את עלייתה הגיאופוליטית בהקשר עולמי של חוסר

ודאות, טלטלות ומערכות מתערערות. הוא מתאר את המערכת העולמית כמצויה ב"צומת דרכים מכריע בין שלום או מלחמה, שגשוג או דעיכה, אחדות או עימות", ומבנה נרטיב של משבר עולמי מתמשך. אתגרי הליבה שמציג הפרק כוללים התגברות של סכסוכים גיאופוליטיים והתחזקות מחודשת של "הגמוניזם", "פוליטיקת כוח" ו"חשיבה של המלחמה הקרה" - מונחים המשמשים כלי לביקורת על המערב, ובייחוד על מדיניותה של ארצות הברית.

סין מציגה תמונה כלכלית של גלובליזציה חבולה, הנתונה להשפעת מדיניות חד-צדדית, פרוטקציוניזם, מהלכי ניתוק, שבירת שרשראות אספקה והטלת מכסים ממניעים פוליטיים – הנתפסים כגורמים מערערים של הסדר הכלכלי העולמי. בה בעת מתוארת עלייתם של אתגרי ביטחון שאינם צבאיים, בהם שינויי אקלים, אסונות טבע, טרור ופשעה קיברנטית המאיימים על היציבות העולמית. בהקשר זה, המהפכה הטכנולוגית – הכוללת בינה מלאכותית, טכנולוגיות קוונטיות וביוטכנולוגיה – מתוארת כחרב פיפיות: מקור לחדשנות ולצמיחה, אך גם כר פורה לאיומים בלתי צפויים שעשויים לעצב מחדש את מרחבי הפעולה של הביטחון הלאומי ולהשליך על מבנה הסדר העולמי כולו. מול מציאות זו סין מציבה עצמה ככוח אחראי, השואף לעצב סדר עולמי חדש הנשען על ערכי רב-קוטביות, שותפות, שוויון וצדק. דגש מיוחד ניתן למעמדו המתעצם של הדרום הגלובלי, הנתפס ככוח מייצב וכשחקן משמעותי בקידום שלום, יציבות ופיתוח עולמיים.⁶ נרטיב זה מבדל את סין מהמערב, ומציג אותה כמי שפועלת לצד מדינות מתפתחות ומציעה מודל חלופי להגמוניה המערבית. בעיני בייג'ינג, הדרום הגלובלי אינו רק שותף אסטרטגי, אלא גם עוגן ללגיטימציה פנימית וכלי לבניית דימוי של סין כמעצמה שצומחת מתוך סולידריות עם העולם המתפתח. המסמך קורא לקידום קואליציות רב-לאומיות, שיאתגרו את הסדר הבין-לאומי בהובלת ארצות הברית.

במישור האזורי של אסיה-פסיפיק, סין ממקמת עצמה כגורם מייצב השואף לאזן בין שימור השלום לקידום הפיתוח.⁷ האזור מתואר כמנוע מרכזי לשגשוג הכלכלה העולמית שבו יציבות, דיאלוג רב-צדדי ואינטגרציה כלכלית נמצאים בעדיפות אסטרטגית עבור מרבית המדינות. הדגש מושם על חשיבותם של מנגנוני שיתוף פעולה, אמון הדדי ואזוריות פתוחה, תוך עידוד פתרון מחלוקות באמצעות דיאלוג ולא באמצעות כוח. עם זאת, המסמך מציג את הזירה כשברירית ומאוימת על ידי חדירת כוחות חיצוניים, מרוץ חימוש גובר ומחלוקות טריטוריאליזם. מדינות מסוימות מתוארות כמחזקות בריתות צבאיות, מושכות שותפים אזוריים לקבוצות קטנות ואקסקלוסיביות ומקדמות פריסות צבאיות, כולל מערכות טילים לטווח בינוני – מה שמגביר את המתיחות האזורית. סין מזהירה מפני התחדשות של "מנטליות של המלחמה הקרה", ומציבה את עצמה כחלופה אחראית. לטענתה, היא אחת המדינות הבטוחות בעולם, אולם לצד העוצמה הפנימית יש סכנות מכיוונים חיצוניים – ובראשם ניסיונות לבלום את עלייתה ולהתערב בענייניה הפנימיים. "מדינות מסוימות" מתוארות ככאלה הפועלות באופן בוטה לפגיעה בריבונותה של סין, תוך אזכור מפורש של סוגיות רגישות כגון טאיוואן, ים סין הדרומי, ים סין המזרחי, שינג'יאנג, טיבט והונג קונג. איום זה מוצג כחתימה תחת שלמותה הטריטוריאלית של סין, ובסיס להצדקת העמקת סדרי העדיפויות הביטחוניים של המדינה. המסר המרכזי הוא כי בעידן רווי סכסוכים גיאופוליטיים סין אינה רק מגיבה למציאות – אלא מעצבת אותה.

הפרק השני: תפיסת הביטחון הכוללת מנחה את כיוונה של מדיניות הביטחון הלאומי בעידן החדש

בפרק זה מעוגנת תפיסת הביטחון ההוליסטית מ-2014, שהפכה לעקרון מנחה בתפיסת העולם הפוליטית והביטחונית של המשטר. הפרק מדגיש כי זו הדוקטרינה הראשונה מ-1949 שמוגדרת רשמית כאידיאולוגיה מנחה לביטחון הלאומי לא רק כמודל ניתוח או כלי מדיניות, אלא כבסיס נורמטיבי כולל לתפיסת עולמה של המדינה בתחום זה. התפיסה ההוליסטית נשענת הן על חשיבה סינית מסורתית הן על תרומות מנהיגי העבר – בהם מאו דזה-דונג (Mao Zedong), דנג שיאופינג (Deng Xiaoping), ג'יאנג דזה-ז'מין (Jiang Zemin) והו ג'ינטאו (Hu Jintao), אך מגלמת מובהקות אידיאולוגית חדשה: תפיסה ריכוזית, אינטגרטיבית ומקיפה של ביטחון, שבה כל תחום – פוליטי, כלכלי, טכנולוגי, חברתי ואף סביבתי – הופך לרכיב במערך הביטחון הלאומי. גישה זו נתפסת לא כאמצעי להרחבת סמכות ביטחונית בלבד, אלא כמסגרת ממשל כוללת לעיצוב יציבות ארוכת-טווח.

התפיסה מדגישה ביטחון ממוקד-אדם כתכלית מרכזית; ביטחון פוליטי כתשתית; ביטחון כלכלי כבסיס מבני; ביטחון צבאי, טכנולוגי, תרבותי וחברתי כעמודי תווך; וביטחון בין-לאומי כתמיכה אסטרטגית לעוצמה הלאומית. היא מבקשת לאזן בין פיתוח (בראש ובראשונה כלכלי, אך גם טכנולוגי, חברתי ומוסדי) עם ביטחון, דינמיקה פנימית וחיצונית, ביטחון טריטוריאלי ואזרחי ואיומים מסורתיים מול איומים חדשים. כמו כן היא מדגישה את הקשר בין ביטחון לאומי לביטחון משותף (כלומר גישה שיתופית ושוויונית לביטחון בין מדינות, ולא ביטחון קיבוצי במובן המערבי כמו ברית נאט"ו), כאשר המטרה הכוללת היא ליצור ארכיטקטורת ביטחון חדשה שתספק בסיס יציב ליישום מודל הפיתוח החדש של סין.

הפרק מפרט את עקרונות היסוד של תפיסת הביטחון ההוליסטית, תוך שרטוט שבעה היבטים מרכזיים:

הבנת המושג "כולל" (overall) כעיקרון מוביל. גישה זו חורגת מהתחומים המסורתיים, וכוללת ממדים כמו פוליטיקה, צבא, כלכלה, תרבות ועוד, תוך התאמה מתמשכת להתפתחויות עתידיות.

מימוש העיקרון של ביטחון העם. אופייה של מק"ס ושל שיטת המשטר בסין מכתבים קשר מהותי בין המפלגה, העם והמדינה. ביטחון המדינה נועד לשרת את העם ונשען עליו.

עדיפות לביטחון פוליטי. זהו עמוד התווך של הביטחון הלאומי. בליבתו ניצבת ההגנה על יציבות המשטר, הנהגת מק"ס והמערכת הסוציאליסטית של סין.

שמירה על אינטרסים לאומיים כקו מנחה. סין שואפת לשמור על האינטרסים שלה ומה שהיא תופסת כזכויותיה הלגיטימיות, אך עושה זאת תוך שאיפה לאיזון בין טובתה לכיבוד טובתן של מדינות אחרות.

מניעה ובלימה של סיכונים ביטחוניים. סין מייחסת עדיפות לסיכונים מערכתיים שעלולים לשבש את תהליך התחייה הלאומית, ודורשת היערכות לקראת תרחישי "ברבור שחור" (אירועים נדירים ובלתי צפויים) או "קרנף אפור" (סיכונים ידועים שלעיתים מתעלמים מהם).

קידום ביטחון בין-לאומי משותף. כדי להגשים את התחייה הלאומית של האומה הסינית, יש צורך לא רק ביציבות פנימית אלא גם בסביבה בין-לאומית שקטה. סין מציעה דרך חדשה לביטחון המבוססת על תועלת הדדית, שותפות וקיימות. בתוך כך היא מקדמת יוזמות רב-לאומיות כדוגמת יוזמת הפיתוח הגלובלית, יוזמת הביטחון הגלובלית ויוזמת הציוויליזציה הגלובלית.⁸

חיזוק ההובלה המוחלטת של המפלגה. מבנה השלטון הסיני מחייב שמירה על מנהיגות המפלגה כעיקרון עליון להתמודדות עם סיכונים ואתגרים, כאשר היא כלי לניהול אסטרטגי מרוכז ולביסוס עליונות מוסדית של מק"ס על כלל תחומי הביטחון.

הפרק השלישי: מתן תמיכה חזקה להתקדמות יציבה וארוכת טווח של מודרניזציה בסגנון סיני

בפרק זה מיושמת בפועל תפיסת הביטחון ההוליסטית, כאשר תחת הכותרת מתבססת אסטרטגיית הפעולה על חמישה תחומי ליבה:

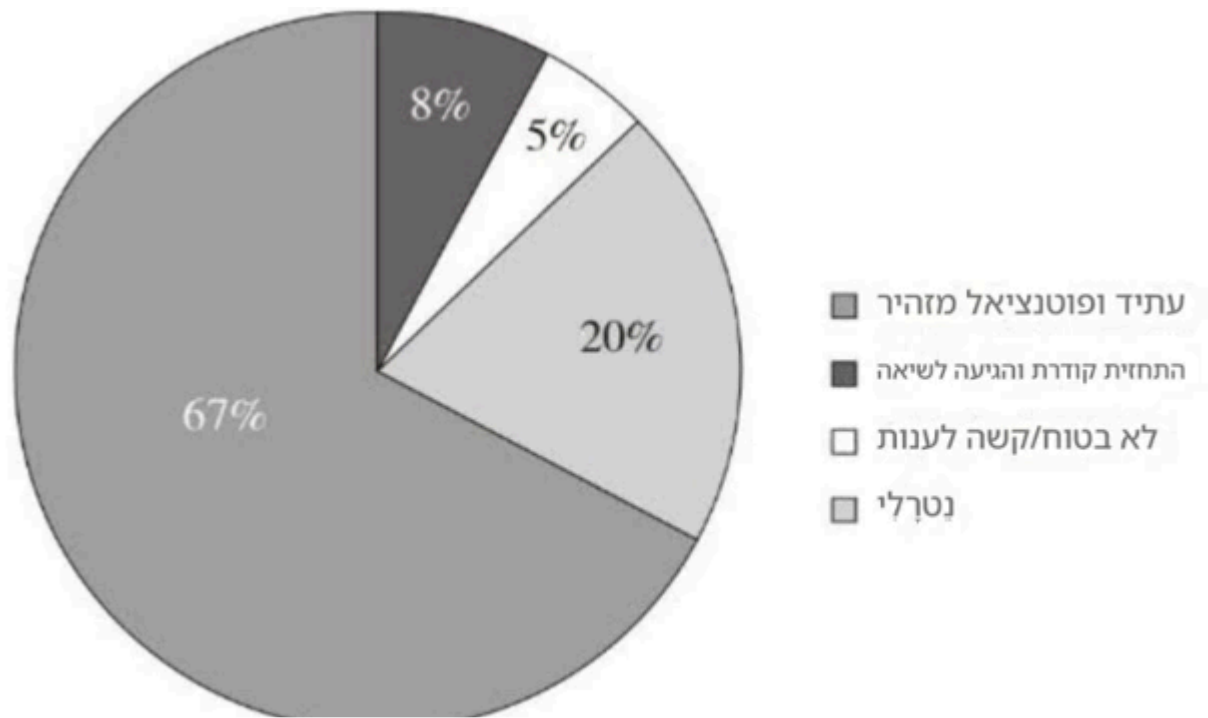
שימור ההנהגה הפוליטית והמערכת הסוציאליסטית. מניעת "חדירות רעיוניות", חיזוק מנגנוני שליטה מקומיים, מאבק ברעיונות מערביים כגון דמוקרטיה ליברלית ו"ערכים אוניברסליים" ואכיפת ריבונות במקומות רגישים כטיבט, שינג'יאנג, הונג קונג ומקאו.

חיזוק תחושת הביטחון של הציבור. מק"ס היא ספקית בלעדית של ביטחון במובן הרחב ביותר – לא רק פיזי אלא גם סביבתי, בריאותי וחברתי. היא מדגישה הישגים כגון ירידה בזיהום האוויר והיערכות לאסונות טבע כהישגים ביטחוניים לכל דבר, ושואפת לשפר את תחושת הביטחון של אזרחיה באמצעות מאבק בטרור (תוך אזכור ספציפי של קבוצות כמו "מזרח טורקיסטן"), אתגרי בריאות ועוד.⁹

ביסוס חוסן כלכלי בהתאם לתפיסת "פיתוח בטוח" (safe development). זיהוי וטיפול בנקודות תורפה אסטרטגיות בתחומי מפתח כמו טכנולוגיה, מזון ופיננסים, ביטחון תזונתי, הגדלת עצמאות טכנולוגית ועוד. ביטחון כלכלי כולל גם הגנה על אינטרסים כלכליים מעבר לים לרבות השקעות, תשתיות ואזרחים.

הגנה על ריבונות ושלמות טריטוריאלית. האחדות הלאומית של סין מוגדרת כקו אדום, ולכן יש דגש על מדיניות "סין האחת" וב"קונצנזוס 1992", תוך דחיית כל יוזמה לעצמאות טאיוואן או לנוכחותה בגופים בין-לאומיים.¹⁰ אף שהמסמך מדבר על פתרון בדרכי שלום, הוא אינו שולל שימוש בכוח צבאי לשם "איחוד" עם טאיוואן. בה בעת, סין שואפת להסדיר סכסוכים בגבולותיה (למשל עם הודו ובהוטן), ומחזקת את שליטתה הימית בים סין הדרומי והמזרחי, שם היא מנסה למצב את עצמה כספקית "מוצרים ציבוריים" כמו ניווט בטוח ושיט חופשי.

מענה לאיומי ביטחון מתפתחים. בעיקר טכנולוגיים מתקדמים כדוגמת מרחבי הסייבר, בינה מלאכותית, ביוטכנולוגיה וביטחון גרעיני אזורי, המוגדרים כ"מרחבים חדשים" של הביטחון הלאומי.

איור: סקר דעת קהל עולמי על סיכויי הפיתוח הכלכלי של סין [מסינית]. מקור: המסמך הלבן

הפרק הרביעי: חיזוק הביטחון באמצעות פיתוח, וקידום הפיתוח תוך שמירה על ביטחון

במוקד הפרק התפיסה כי פיתוח איכותי – כלכלי, טכנולוגי וחברתי – הוא תשתית חיונית לביטחון הלאומי, בעוד ביטחון יציב הוא תנאי מקדים לפיתוח בר קיימא. השניים מתוארים כמרכיבים משלימים, הדומים ל"שתי כנפיים של ציפור" או ל"שני גלגלים של עגלה". המסמך ממקם את אתגר האיזון בין פיתוח לביטחון כאתגר משותף לכל המדינות, אך מבליט את הגישה הסינית כמודל נורמטיבי חלופי: כזה השואף לפיתוח "שלו", הנמנע מחתירה להגמוניה, מהתרחבות כוחנית או מביסוס תחומי השפעה. שמירה על יציבות פנימית מחייבת חיזוק מנגנוני ממשל, פתרון קונפליקטים אזרחיים, קידום צדק חברתי והגנה על זכויות אזרח. שלטון החוק נתפס ככלי מרכזי לניהול מתחים חברתיים, תוך דגש על מלחמה בטרור ובפשעיה – אך בלי לוותר על זכויות אדם. בהיבט הכלכלי, המסמך מזהה סיכונים מבניים ומערכתיים המעכבים את המעבר לכלכלה מתקדמת: החל משרשראות אספקה תעשייתיות ועד למשברי חוב ברמה המקומית. החלק השני בפרק עוסק בקידום פתיחות וביטחון במשולב, תוך שאיפה ליצירת איזון מתמשך בין השתלבות כלכלית עולמית להגנה על ריבונות ואינטרסים אסטרטגיים. סין מגדירה את השילוב בין פתיחות לביטחון לא רק כיעד אסטרטגי, אלא כיסוד הכרחי להמשך צמיחתה. היא מבליטה את יתרונה כמבוסס על יכולת לשלב בין הסתמכות עצמית ובין שיתוף פעולה כלכלי בין-לאומי, ומציבה את עצמה כמובילה בקידום גלובליזציה "כוללת, הוגנת ולא מפלה". בהתאם, היא יוצאת נגד מגמות של דה גלובליזציה, פרוטקציוניזם ושימוש בשיקולים ביטחוניים ככלי להגבלת סחר.

בניגוד למדינות אחרות שמקדמות מגמות של סגירות, בקרה ובדלנות, סין מצהירה כי "דלתה לעולם רק תיפתח לרווחה". בהתאם לכך היא מבטיחה להרחיב את מדיניות הפתיחות גם ברמה המוסדית, בין היתר באמצעות יישור רגולטורי עם כללי סחר עולמיים, הקלות באשרות והענקת הטבות סחר (כגון אפס מכסים) למדינות מתפתחות. מגמה זו מוצגת לא כהתפשרות ביטחונית, אלא כיישום ישיר של תפיסת הביטחון ההוליסטית: יצירת נורמות בין-לאומיות חדשות המקדמות סדר עולמי יציב, תוך שליטה מחושבת במערכת הסיכונים. לצד מדיניות הפתיחות, המסמך מציב את הזכות לפיתוח כקו אדום בביטחון הלאומי של סין, שחצייתו תיתקל ב"תגובה חזקה ובלתי מתפשרת". סין מתנגדת בתוקף לסנקציות חד-צדדיות, הגבלות יצוא או לחצים טכנולוגיים ומשפטיים ממדינות זרות, ותופסת את שלטון החוק – לא רק במובנו הפנימי אלא גם ככלי חיצוני – כאמצעי לגיטימי להגן על ריבונות כלכלית. חוקים כמו "חוק הסנקציות נגד גורמים זרים", "חוק יחסי החוץ של סין" ו"חוק הריגול הנגדי המתקן" ממסדים את תגובתה המשפטית של בייג'ינג כלפי לחצים חיצוניים תחת מסגרת רגולטורית סדורה. המסמך מציב יעד ברור: לאפשר זרימה מבוקרת של משאבים ונתונים תוך שליטה על נקודות תורפה אסטרטגיות. במובן זה, הפתיחות נתפסת לא כוויתור אלא כהתעצמות מבוקרת שמתרחשת רק בתנאים של ביטחון מוסדר, מתואם וחזוי מראש, בהתאם למודל הסיני של איזון בין פיתוח לביטחון.

הפרק החמישי: יישום יוזמת הביטחון הגלובלית וקידום ביטחון בין־לאומי משותף

הפרק מעביר את המוקד מאמצעי ביטחון פנימיים, לתפקידה וחזונה של סין לביטחון ברמה הגלובלית. הטענה היא כי האתגרים הביטחוניים העולמיים אינם ניתנים לפתרון באמצעות חשיבה מיושנת של תחומי השפעה, קואליציות צבאיות או דפוסי עימות מתקופת המלחמה הקרה. תחת זאת סין מציעה גישה חדשה, הרואה בדיאלוג, בשיתוף פעולה ובהבנה הדדית, את הבסיס לביטחון בין־לאומי בר קיימא. בלב גישה זו ניצבת יוזמת הביטחון הגלובלית שהציג ג'ניפינג באפריל 2022. היוזמה מציעה מסגרת רעיונית ומעשית למערכת ביטחונית עולמית חדשה, הנשענת על תפיסת "קהילה עם עתיד משותף לאנושות" ותפיסת הביטחון ההוליסטית. עד סוף 2024 זכתה היוזמה לתמיכתם של 119 מדינות וארגונים, שהזכירו אותה בלמעלה מ־120 הסכמים פוליטיים דו־צדדיים ורב־צדדיים. היוזמה מבוססת על שורת עקרונות ליבה: שמירה על ריבונות, פתרון סכסוכים בדרכי שלום, התנגדות לכפייה ולבריונות ושילוב בין תפיסות ביטחון מסורתיות וחדשות. סין מציגה את היוזמה כהרחבה טבעית של דוקטרינת הביטחון הלאומי שלה, תוך עיגון בהגות סינית מסורתית המדגישה הרמוניה, איפוק ושליטה עצמית. לצורך קידומה היא פועלת במסגרות רב־צדדיות דוגמת הפורום השלום והביטחון סין־אפריקה (Forum on China–Africa Cooperation - FOCAC), שיתוף הפעולה לנקאנג-מקונג (Lancang-Mekong Cooperation) ו־BRICS+, תוך ניסיון לעצב שיח ביטחוני חדש הנשען על שותפות שוויונית ולא על קואליציות כוח. בה בעת בייג'ינג מעודדת ארגונים כמו האו"ם ו־ASEAN לאמץ את עקרונות היוזמה, מתוך שאיפה לגבש קונצנזוס רחב יותר סביב גישות ביטחוניות המיישרות קו עם תפיסותיה. מהלך זה כולל חיזוק מנגנוני דיאלוג אסטרטגיים והובלת יוזמות בתחומים כגון פירוק נשק, מניעת סכסוכים וטיפול באיומים חדשים.¹¹

סין תובעת לחיזק את מעמדה של מדינות הדרום הגלובלי, במיוחד באפריקה, ודוחפת לרפורמות באו"ם שיביאו לידי ביטוי חלוקה שוויונית יותר של עוצמה והשפעה. היא מציגה עצמה כתורמת מרכזית לאו"ם, כולל היותה התורמת הכספית השנייה בגודלה לפעולות האו"ם, ותורמת הכוחות הגדולה ביותר בקרב החברות הקבועות במועצת הביטחון. יחסיה עם רוסיה מוצגים כמודל לשותפות יציבה בין מעצמות, תוך התנגדות ברורה ללחץ אמריקני חד־צדדי. באירופה היא מביעה תמיכה ב"אוטונומיה האסטרטגית" של האיחוד, ומעודדת שיתופי פעולה בתחומי האקלים, הטכנולוגיה והסחר. בזירה האסייתית היא מחזקת את קשריה עם מדינות מפתח כמו אינדונזיה ופקיסטאן, תוך תמיכה ב־ASEAN כמסגרת אזורית מול ניסיונות מערביים לייסוד בריתות חדשות. בהקשר של סכסוכים אזוריים כמו בים סין הדרומי, סין מדגישה את מחויבותה לדיאלוג ולפתרונות מוסכמים. בנושא אוקראינה היא קוראת לדיאלוג מדיני ולקידום הצעות ליישוב הסכסוך, בשיתוף מדינות הדרום. במלחמת "חרבות ברזל", המוזכרת במסמך בעקיפין כ"סבב חדש של הסכסוך הישראלי-פלסטיני", סין תומכת בהפסקות אש הומניטריות ובפתרונות מדיניים, ומדגישה את תמיכתה העקבית בפתרון שתי המדינות. היא ממשיכה גם לקיים מעורבות מדינית באזורים רגישים נוספים, בהם חצי האי הקוריאני, צפון מיאנמר ובשיקום אפגניסטאן. בהקשר הרחב יותר סין מדגישה את מחויבותה לפירוק נשק ואי הפצת נשק גרעיני. בהיותה החברה הקבועה היחידה במועצת הביטחון של האו"ם שמתחייבת למדיניות של "אי שימוש ראשון" ואי הפעלת נשק גרעיני כלפי מדינות שאינן גרעיניות, היא תומכת בשיקום הסכם הגרעין עם איראן ומקדמת סדר יום של יציבות אזורית הנשען על פתרונות דיפלומטיים ולא על אמצעים צבאיים.

הפרק השישי: קידום המודרניזציה של מערכת הביטחון הלאומי ויכולותיה באמצעות רפורמות מעמיקות

הפרק משרטט את חזונה של סין לבניית מערכת ביטחון לאומית מודרנית, מתואמת וריכוזית המשולבת בכל רמות השלטון. בהשראת העיקרון "פיתוח הוא הבסיס, ביטחון הוא התנאי", נטען כי אי אפשר להבטיח את עתידה של סין בלי להקים תשתית ביטחונית רחבה, אפקטיבית וחדשנית. במסגרת "העידן החדש" השיקה בייג'ינג שורת צעדים לשדרוג מערך הביטחון, ובהם הקמת הוועדה המרכזית לביטחון לאומי (CNSC), חקיקה נרחבת בתחומי הביטחון הלאומי, פרסום מסמכי מדיניות אסטרטגיים והעמקת מנגנונים לניהול סיכונים ומשברים. הפרק פורש חזון סדור להקמת מערכת ביטחון לאומית רב־ממדית עד 2035, הנשענת על אינטגרציה של ארבעה תחומים מרכזיים: ביטחון לאומי; ביטחון ציבורי; משילות חברתית; וביטחון בעניינים בין־לאומיים. מתווה זה משלב בין ביטחון מסורתי ולא מסורתי, בין רכיבים אזוריים לצבאיים ובין רמות מקומיות לבין־לאומיות – במטרה להבטיח כיסוי מקיף של צורכי הביטחון הלאומי. חדשנות מודגשת ככוח מניע עיקרי הן במובן התפעולי הן ברמות החוקתית, המשפטית והטכנולוגית. דגש מיוחד מושם על חיזוק מנגנוני אכיפה, עיבוי מסגרות החירום, קידום חקיקה עדכנית בתחומים רגישים כגון סייבר, בינה מלאכותית וביטחון כלכלי, וכן בפיתוח תשתיות מבוססות נתונים שיאפשרו ניטור, חיזוי והתרעה מוקדמת.

הפרק כולל גם התמקדות בהיבטים המעשיים של פיתוח ביטחון חברתי. בין היתר צעדים לשיפור הממשל החברתי והביטחון הקהילתי, הכוללים החייאת מנגנוני גישור מסורתיים ("חוויית פנגצ'יאו"),¹² חיזוק מערכות למניעת פשיעה, שדרוג שירותים חברתיים מבוססי קהילה ושיפור ניהול החירום ברמות המקומיות. כמו כן,

מושם דגש על חוסן בתחומים חיוניים: ביטחון אנרגטי, ביטחון תזונתי ושרשראות אספקה של משאבים אסטרטגיים – כעמודי תווך של ביטחון לאומי במובנו הרחב.

נשיא הרפובליקה העממית של סין, שי ג'ינפינג, בפגישה עם המנהיג העליון של איראן, איתאללה עלי חמינאי. ינואר 2016. מקור: Khamenei.ir

משמעויות והשלכות עבור ישראל

עבור ישראל, המסמך טומן בחובו שורה של השלכות גיאופוליטיות אסטרטגיות ודיפלומטיות: ראשית, הוא מדגיש את הפער ההולך וגדל בין גישות הביטחון של סין לאלה של המערב בכלל וארצות הברית בפרט. התפיסה הסינית מדגישה ריבונות, דחיית לחצים חיצוניים, יישוב סכסוכים בדרכי שלום והתנגדות למודלים ביטחוניים המבוססים על כוח והרתעה צבאית. גישה זו מציבה אתגר לישראל, שנשענת מסורתית על תפיסות הרתעה וחופש פעולה צבאי באזור רווי באיומים א־סימטריים. ככל שסין תעמיק את השפעתה הבין־לאומית, ובעיקר אם תצליח לבסס את עקרונותיה בפורומים גלובליים, עלולה ישראל להיתקל בקשיים הולכים וגוברים בניסיון להצדיק מדיניות ביטחונית יוזמת או תגובתית. שנית, המסמך הלבן מאותת על כוונתה של סין להרחיב את מעורבותה הביטחונית באזורים רגישים, בהם המזרח התיכון. יוזמות רב־לאומיות כדוגמת FOCAC ו"לנקאנג־מקונג" ממחישות את מאמציה לבנות מנגנונים שבהם היא ממלאת תפקיד דומיננטי – לא רק כלכלי, אלא גם ביטחוני. בשונה מהתפיסה הדו־קוטבית של יריבים ובני ברית, סין פועלת בזמן מול שחקנים אנטי־מערביים כמו איראן אך גם מול מדינות פרו־מערביות דוגמת סעודיה, וכך מרחיבה את טווח השפעתה. מדיניות זו מאפשרת לה לאתגר את המערב לא רק דרך יריביו המסורתיים, אלא גם באמצעות שחקנים המקיימים עימו יחסים, מה שמעניק לה מרחב פעולה גמיש ומנופי השפעה משמעותיים יותר ועלול לצמצם את חופש הפעולה של ישראל ולערער את האיזון האסטרטגי שבו היא פועלת.

המסמך מדגיש את חשיבות היציבות הפנימית והביטחון החברתי כחלק מהמערך הביטחוני הכולל – גישה העשויה להשפיע גם על האופן שבו סין בוחרת להתייחס לסכסוך הישראלי-פלסטיני. תחת עקרונות ה־GSI, תגובות ישראליות צבאיות לאיומים ביטחוניים מחמאס, מחזבאללה או משחקנים אחרים, עלולות להיתפס על ידי בייג'ינג כגורם המערער את היציבות האזורית. בנסיבות כאלה עלול להתעורר לא רק מתח דיפלומטי, במיוחד כאשר מופעל לחץ בין־לאומי על סין לנקוט עמדה, אלא גם אתגר ישיר למרחב הפעולה של ישראל. בשונה מהשפה ומהרוח הכללית של המסמך, שעוסקים בין השאר בקידום שלום ושיתוף פעולה, צדק והוגנות בזירה הבין־לאומית – בפועל סין אינה נותרת ניטרלית לחלוטין. מאוקטובר 2023 אפשר להבחין שנקטה עמדה ברורה, גם אם מתונה, כלפי פעולות ישראל בעזה. היא הביעה ביקורת חריפה על צעדי ישראל, הגדירה אותם "חורגים מגבולות ההגנה העצמית", דרשה הפסקות אש והדגישה את הסבל ההומניטרי של האוכלוסייה הפלסטינית¹³ בה בעת נמנעה להתייחס בפירוט לפשעי חמאס או לזכותה הלגיטימית של ישראל להגנה עצמית. אף שמגמה זו אינה בגדר שינוי חד במדיניות החוץ הסינית, אלא המשך של קו עקבי ארוך

שנים, היא ממחישה כיצד גם בעידן של נורמליזציה ופרגמטיזם מדיני מול ישראל – בייג'ינג ממשיכה להביע תמיכה עקבית בעמדה הפלסטינית, גם אם בלשון מאופקת יותר.¹⁴ עבור ישראל מדובר בהתפתחות שיש לעקוב אחריה בקפידה: סין אינה עוד שחקן שולי או ניטרלי, אלא מדינה הפועלת להשפיע על כללי המשחק ולעצב שיח עולמי חלופי לזה המערבי.

סיכום

המסמך הלבן מבקש לנסח חזון מקיף, הוליסטי ורב־ממדי של ביטחון לאומי; תפיסה שבה שליטה מרכזית, פיתוח כלכלי מואץ, שמירה על יציבות פנימית ועמידה תקיפה מול איומים חיצוניים מתפקדים כמקשה אחת. כל אחד מפרקי המסמך מדגים נדבך בתפיסה זו – ביטחון פוליטי, חברתי, סביבתי, טכנולוגי וכלכלי – אך בכולם ניצבת מק"ס במרכז, ככוח הבלעדי היכול להבטיח את התחדשותה הלאומית של סין. ייחודו של המסמך אינו בתכניו אלא בתפקידו: הוא מקבע את חזון הביטחון של סין במסמך רשמי בעל גוון אידיאולוגי מובהק, מגדיר מחדש את גבולות השיח הלגיטימי בסין בשם "הביטחון הלאומי" ומציב את מק"ס כגורם הבלעדי היכול להבטיח יציבות והמשכיות. זהו מסמך שמבקש להעניק תוקף רעיוני לשלטון המפלגה – לא רק כהתגלמות הסדר הפוליטי הקיים, אלא כמהות של הביטחון הלאומי.

למרות מראית עין של חידוש, המסמך מהדהד שלושה עקרונות מרכזיים שהוטמעו היטב בעשור האחרון: שימור שלטון המפלגה, הגנה על האינטרסים הלאומיים של סין והובלת המודרניזציה הלאומית. כל יעד ביטחוני – מהתמודדות עם אתגרים טכנולוגיים ועד לחיזוק הלכידות החברתית – מוצג כחלק מהותי במנגנון שנועד להבטיח את יציבות המשטר. על רקע מתחים גיאופוליטיים עולמיים המסמך ממלא תפקיד כפול. בזירה הפנימית הוא מתפקד ככלי לגיטימציה פוליטית, המבסס את הצורך בהרחבת שליטת המפלגה בשם עקרונות של יציבות, אחדות וביטחון לאומי. הוא מחזק את שליטת המפלגה, מיישר קו בין מוסדות המדינה השונים ומעניק הצדקה לחקיקה מגבילה וחיזוק האחיזה של מק"ס באזרחי סין, ומטשטש את הגבולות בין איום חיצוני להתנגדות פנימית. ההנהגה הסינית שואפת להקרין ביטחון ושליטה, אך מכינה את הציבור למשברים כלכליים, תוך הסבת תחושת התסכול כלפי ארצות הברית – המוצגת כמקור לבעיותיה.

בזירה הבין־לאומית המסמך משרטט גבולות נוקשים בנוגע לנושאים רגישים (כגון טאיוואן ושינג'יאנג), ומחזק את עמדותיה האנטי־הגמוניות של סין מול המערב. המסמך משתלב במהלכים דיפלומטיים רחבים יותר כמו GSI ו"החגורה והדרך" בניסיון למצב את סין ככוח אחראי, שוחר יציבות, אך בלתי מתפשר. המסר החיצוני – עוצמה ונחישות; המסר הפנימי – המפלגה היא הגורם הבלעדי המסוגל לנווט את סין בעידן של חוסר ודאות עולמי. עם זאת, הדפוס המתגבש מצביע על פער בין הרטוריקה למציאות. למשל אף שהמסמך מצהיר על תמיכתה של סין בפתרון מדיני למשבר באוקראינה, בפועל בייג'ינג העניקה רוח גבית לפלישתו של פוטין. בדומה לכך, על אף גינויה הפומבי של מתקפת הטרור בקשמיר, היא ממשיכה לתמוך פוליטית וצבאית בפקיסטאן. מקרים אלה ממחישים את הסכנה שטמונה בתפיסת הביטחון הסינית – שתופעל לא כמשענת ליציבות אזורית, אלא ככלי להצדקת שליטה פנימית והרחבת השפעה גלובלית, כשכל מהלך כוחני מוצג כתגובה לגיטימית במסגרת "הגנה עצמית". גם ישראל החלה לגבש מענה דומה לאתגרי העידן הנוכחי, עם אישור הצעת חוק אסטרטגיית הביטחון הלאומי (התשפ"ה-2025). אף שההקשרים שונים, אפשר להפיק לקחים ממדינות כמו סין, יפן וקוריאה הדרומית, המפרסמות מסמכי אסטרטגיה לצורך הגדרת אינטרסים, הערכת איומים וחיזוק הלכידות בין מוסדות המדינה והציבור. מסמכים אלה משמשים כלי לתיאום מדיני־ביטחוני ולהעברת מסרים אסטרטגיים כלפי פנים וחוץ. מהלך כזה עשוי לחזק את השיח הציבורי, לגבש מדיניות ארוכת־טווח ולבסס חוסן לאומי בסביבה אסטרטגית משתנה.¹⁵

המסמך הלבן מקיף ושאפתני, וממחיש את ניסיונה של בייג'ינג לעצב מחדש את מושג הביטחון הלאומי על פי עקרונותיה – תמהיל של מסורתי ומודרני, סמכות וגמישות, אידיאולוגיה ופרגמטיזם. אף שהוא משתמש בשפה של הכללה, שיתוף וקידום שלום, המסר העיקרי הוא מגמה של מיזוג פנימי והקרנת עוצמה חיצונית. המסמך אינו רק הצהרת מדיניות, אלא מניפסט אידיאולוגי ואסטרטגי גם יחד – מסגרת נורמטיבית שמסדירה את השליטה הפוליטית מבית, לצד שאיפה לעצב את הסדר העולמי לפי כללי המשחק של סין. במובן זה הוא מעגן את ההווה, אך בעיקר מכין את הקרקע לעתיד – שבו סין מבקשת לא רק להשתלב במערכת הבין־לאומית, אלא להנהיג אותה לפי תנאיה.

לקבלת חומרים נוספים מבית "מערכות" לחצו כאן

הערות

[1] נייר לבן הוא מסמך רשמי שמפרסמת בדרך כלל ממשלה או משרד ממשלתי (למשל משרד ההגנה), ומטרתו להתוות כיוון מדיניות מועדף ולהבהיר את עמדת הגוף המפרסם בסוגיה מסוימת. ניירות לבנים עוסקים בהיבטים שונים של

מדיניות, לדוגמה בתחומי הביטחון הלאומי, הצבא והדיפלומטיה, ומשמשים כלי להצגת הצעות ותוכניות עתידיות, ולעיתים אף כהכנה לחקיקות עתידיות.

[2] למסמך המלא בשפה הסינית: https://www.gov.cn/zhengce/202505/content_7023405.htm

[3] המסמך הלבן של 2025 הוא הראשון שמוקדש כולו לביטחון לאומי בגישה ההוליסטית. בשונה ממסמכים קודמים כמו "ההגנה הלאומית של סין בעידן החדש" (2019), שהתמקדו במדיניות צבאית, בשימוש בנשק גרעיני וברפורמות בצבא סין, המסמך הנוכחי מרחיב לראשונה את מושג הביטחון הלאומי, וכולל תחומים אזרחיים לרבות פוליטיקה, כלכלה, סייבר, חברה וסביבה תוך הצגת תפיסה אסטרטגית רב-מערכתית החורגת מתגובה צבאית לאיומים חיצוניים

[4] המושג המרכזי המגדיר את המערכת הפוליטית-כלכלית של סין תחת הנהגת ג'ינפינג. מדובר בעדכון עכשווי לתפיסה שגיבש לראשונה בשנות ה-80 דנג שיאופינג (Deng Xiaoping), שהדגיש כי הסוציאליזם בסין צריך להיות מותאם לתנאים הייחודיים של המדינה. התפיסה משלבת עקרונות מדיניים, כלכליים ואידיאולוגיים, שמחזקים את שלטון המפלגה, מכתיבים את כיווני המודרניזציה של המדינה ומציעים חלופה לשלטון הדמוקרטי-ליברלי. חשיבותה נעוצה בעובדה שהיא מעצבת את זהותה של סין, את אופן תפקוד מוסדותיה ואת שאיפותיה בזירה הבינלאומית; Zhang, X. (2022). Is China socialist? Theorising the political economy of China. Journal of Contemporary Asia, 53(5), pp. 810-827

[5] "התחייה הלאומית הגדולה של העם הסיני" היא מונח מרכזי במדיניות של שי ג'ינפינג מאז עלייתו לשלטון ב-2012, ומשקפת את החזון האסטרטגי של המק"ס להפוך את סין למדינה סוציאליסטית מודרנית, משגשגת ובעלת השפעה גלובלית. היא משמשת מסגרת מנחה לפיתוח הכלכלי, החברתי והמדיני של סין, וממקדת את המאמצים הלאומיים בהשלמת המודרניזציה ובהגשמת ההתחדשות הלאומית עד 2049. Xi, J. (2012, November 29). Achieving : 2049 הלאומית עד 2049. Speech at the exhibition The Road to Rejuvenation rejuvenation is the dream of the Chinese people [Speech].

[6] המונח "הדרום הגלובלי" (Global South) מתאר קבוצה של מדינות, רובן באפריקה, אסיה, אמריקה הלטינית ואוקיאניה, הנתפסות כמתפתחות ביחס ל"צפון הגלובלי", הכולל את המדינות העשירות והמשפיעות יותר בזירה הבינלאומית. אף שאין מדובר בחלוקה גיאוגרפית מדויקת, המונח משמש לציון קטגוריה גיאופוליטית וכלכלית

[7] בעשור האחרון התרחב השימוש במונח "אינדו-פסיפיק" (Indo-Pacific) בשיח המערבי, תוך דחיקת המונח "אסיה-פסיפיק" (Asia-Pacific) ששלט בעבר. מונח זה מביא לידי ביטוי את גישתה של ארצות הברית למרחב המאחד מדינות בעלות עניין משותף בהתמודדות עם עלייתה של סין. בייג'ינג מתנגדת לשימוש בו בשל זיקתו למדיניות הבלומה האמריקנית, וממשיכה להעדיף את המונח "אסיה-פסיפיק" המדגיש סחר ושיתוף פעולה אזורי. Womack, B. (2023). The Indo-Pacific versus Pacific Asia. China-US Focus

[8] גרינג, ט' (2023, 1 ביוני). ערש השי-ביליזציה: ישראל והיוזמות העולמיות החדשות של סין. מבט על גיליון 1732. המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS); Gross, S. (2025, May 11). China's Global Initiatives: Implications and Recommendations for Israel. INSS Insight No. 1994. The Institute for National Security Studies

[9] הכוונה ל"מפלגה האסלאמית של טורקיסטן" (Turkistan Islamic Party) - ארגון אסלאמיסטי בדלני שהקימו פעילים אויגורים במערב סין, ושואף לנתק את מחוז שינג'יאנג מריבונותה של סין, ולהקים במקומו מדינה עצמאית בשם "מזרח טורקיסטן". מעבר לפעילותו הפנימית, הארגון מקיים קשרים עם רשתות גיהאד עולמיות, ונחשב לארגון טרור בעיני השלטון הסיני ובקרבות גורמים בקהילה הבינלאומית. Botobekov, U. (2022). Understanding the Turkistan: the Islamic Party: from global jihad to local anti-Chinese resistance. Homeland Security Today

[10] "קונצנזוס 1992" הוא מונח המתאר הסכמה פוליטית לא רשמית שהושגה באותה שנה בין נציגים מהרפובליקה העממית של סין (PRC) ובין טאיוואן (הרפובליקה של סין, ROC), במטרה לאפשר דיאלוג בין הצדדים חרף המחלוקות ביניהם בנוגע לריבונות. שני הצדדים מסכימים על עיקרון "סין אחת", אך מפרשים אותו באופן שונה: לפי סין העממית, יש רק סין אחת והיא כוללת את טאיוואן, כאשר ממשלת בייג'ינג היא הנציגה הלגיטימית של כולה. מנגד, טאיוואן מכירה בעקרון "סין אחת", אך מתעקשת ש"סין" אינה כוללת את טאיוואן; Dotson, J. (2022). The CCP commemorates the 30th anniversary of the "1992 consensus"—and seeks to change its meaning. Global Taiwan Institute

[11] Green, E. (2024). The global security initiative: China's international policing activities. IISS

[12] "חווית פנגצ'יאו" (ע"ש העיירה) היא פרקטיקת ממשל מקומית שמקורה בתקופת שלטונו של מאו דזה דונג, אז שימשה ככלי לגיוס ההמונים לשם חיזוק שליטת המפלגה באמצעות ניטור ודיכוי של מה שכוונה "אויבי המעמד". בעידן הנוכחי, ובמיוחד תחת הנהגתו של ג'ינפינג, חודש המונח והותאם להקשרים עכשוויים, וכיום מתאר מודל של ממשל קהילתי המתמקד בפתרון סכסוכים ברמה המקומית, גישור בין צדדים ויישוב תלונות באמצעות רגולציה עצמית, במטרה לצמצם את התלות ברשויות שלטוניות גבוהות יותר ולחזק את יציבות המשטר בגישת "מלמטה למעלה"; Lee, J. (2024). Xi Jinping's quest for self-governance without democracy The Diplomat

[13] Remarks on the Palestinian-Israeli Issue by China's Permanent Representative to the UN Ambassador Fu Cong at the UN Security Council Briefing. (2025, March 21). Ministry of Foreign Affairs people's

[14] למסמך הביטחון הלאומי של קוריאה הדרומית, ראו :

למסמך המקביל של https://overseas.mofa.go.kr/eng/brd/m_25772/view.do?seq=16&page=1
יפן, ראו: https://www.mofa.go.jp/fp/nsp/page1we_000081.html

[15] Tan, C. (2023). China says Israel's actions in Gaza are "beyond self defense" as U.S. races to avert wider conflict. CNBC

בין לוחמים "מחוברים" לשחיקה מתמשכת: אתגרי הפיקוד בעידן הלחימה הארוכה

ד"ר יגיל הנקין , מדריך אקדמי במכללה לפיקוד ומטה 19.08.2025

דילמות פיקודיות לחימה ממושכת צבא ארצות הברית

ספרו של ג'ון ספנסר Connected Soldiers מלא במפקדים וחיילים שאינם מתאימים למודל האידיאלי, ומראה כי גוון הצבע של הדשא של השכן שונה, אבל לא בהכרח ירוק יותר. חלק גדול ממנו רלוונטי למפקד הישראלי, שיכול לכל הפחות להתנחם בעובדה שהוא אינו הראשון המתמודד עם הבעיות – ואולי להציע מסלול לפתרון

J O H N S P E N C E R

CONNECTED SOLDIERS

Life, Leadership, and Social
Connections in Modern War

“Wonderfully stimulating, thoughtful, and thought-provoking.”

—GEN. DAVID PETRAEUS (U.S. Army, Ret.)

ביולי 2025 נכנס כתב עיתון הארץ לביקור ברצועת עזה וחזר עם בשורה: הלוחמים שחוקים, והפיקוד איננו מבין זאת. "אסור לכם לשכוח אותנו פה", הפציר לוחם מילואים. "ספרו בחוץ מה אנחנו עוברים". הכותרת, שנתנו העורכים ולא הכתב, הייתה תמונה במקצת: ¹ החיילים בעזה כיום אינם בדיוק לוחמי "המלחמה הנשכחת" בבורמה במלחמת העולם השנייה; הם מדברים עם משפחותיהם ויוצאים הביתה. ה"בחוץ" יודע יותר מאי פעם מה עובר על הלוחמים, שלא פעם מתחזקים בה בעת לשירותם (בפרט במילואים) חיים שלמים ברשתות החברתיות. אין ספק שיש פער בין חווית החייל בחזית לעורף, אפילו במלחמה שהחלה דווקא בעורף, אבל אין מחסור בדיבורים על משברי כוח האדם והקשיים. עם זאת, הלחימה המתמשכת ברצועת עזה מביאה עימה אתגרים שבצה"ל, שמודל ההפעלה שלו נבנה למלחמות קצרות, אינם מכירים. אתגרים אלה אינם קשורים דווקא לידיעה העובדתית "מה אנחנו עוברים", אלא ליכולת לפרש את "מה שאנחנו עוברים" ולהתמודד איתו.

האתגרים אינם רק בתחום הטקטי: יחידה הנמצאת במלחמה חודשים ארוכים מתמודדת עם אתגרים שונים מאשר יחידה הנמצאת בלחימה זמן קצר. אנשי מילואים משתחררים וחוזרים לסבב אחרי סבב; השחיקה המבצעית והצורך לשמור על שגרה ומשמעת במשך חודשי לחימה ארוכים הם תופעה שצה"ל לא נתקל בה במשך שנים רבות, אם בכלל; הקושי של חיילים לחזור לחיים האזרחיים גדל ככל שהלחימה מתמשכת; האיזון מול המשפחות – קבע ומילואים כאחד – נפגע, אם כי כל אחד בצורה שונה, והיכולת של חיילים לעמוד בלחץ, כפי שכבר הראה ס.ל.א. מרשל בחיבורו הקלסי אנשים מול אש² וכן רבים אחרים, איננה נמשכת עד אין סוף. אפילו החייל האמין ביותר יקרוס בסוף.

כיוון שהדוגמאות למצב מסוג זה אינן מגיעות "מבפנים", וצה"ל יתקשה להסתמך על ניסיון העבר בשל השינויים הגדולים, ספרו של ג'ון ספנסר Connected Soldiers (חיילים מחברים)³ יכול לספק למפקדים דוגמאות רלוונטיות ומועילות להתמודדות עם אתגרים הניצבים בפניהם, על אף שהוא מתאר כביכול מציאות שונה מזו הרלוונטית לישראלים. ספנסר, ראש תחום הלוחמה האורבנית בוסט פוינט, ידוע לישראלים בעיקר מהגנתו הנמרצת על ישראל מפרוץ "חרבות ברזל". קודם לכן הייתה לו קריירה ארוכה בצבא האמריקני. הוא החל בתור חייל חי"ר פשוט, ולאחר שמונה שנים – באופן לא לגמרי אופייני בצבא, שבו רוב הקצינים מוכשרים מראש ככאלה – עבר קורס קצינים. לאחר מכן שירת כ־17 שנים, כולל שתי תקופות שירות בעיראק (2003 בתפקיד מ"מ; 2008 בתפקיד מ"פ). שתי תקופות שירות אלה משמשות אותו כדי לדון בשינויים שהפיכת החיילים ל"מחברים" גרמה להם.

בתקופה הראשונה ב־2003 הייתה היחידה קלסית: החיילים היו מנותקים ממשפחותיהם לחלוטין (כיוון שהאמריקנים נלחמו במרחק אלפי קילומטרים מבתיים, הניתוק היה גדול יותר ממה שחיילים ישראלים חוו אי פעם), והלכידות היחידתית הייתה מרכזית בחייהם; הם חיו ביחד, דיברו רק זה עם זה וההתרחשויות בעורף היו מגיעות אליהם באיחור. חמש שנים לאחר מכן חזר לעיראק, וקיבל פיקוד על פלוגה שהייתה במצב רע בתכלית עם מפקדים שלא תפקדו וחיילים שחיו במצב שונה לגמרי. הבסיסים היו דומים הרבה יותר לבית מבעבר, הצבא האמריקני כבר לא שיכן את חייליו בחדר גדול למחלקות ופלוגות, אלא בחדרים קטנים של שניים עד ארבעה חיילים; החיילים, אם היה להם זמן פנוי, פחות דיברו זה עם זה ויותר מיהרו לקפה אינטרנט בבסיס או במוצב, ולעיתים דאגו לחיבור היישר לחדר – וכך לא פגשו כמעט בחבריהם למעט בזמן פעילות. בו בזמן הצבא האמריקני היה במצוקת כוח אדם קשה בשל המלחמה המתמשכת, שאיש לא צפה מראש את אורכה ואת עוצמת השחיקה שבה. חיילים רבים רצו לפרוש מהשירות או לא להאריך את תקופות החתימה שלהם. צבא המתנדבים מצא עצמו ללא מתנדבים במידה מספקת, ונקט אמצעים קיצוניים כדי למלא את השורות ולא לדווח שאינו יכול לעמוד במשימתו: הוא האריך חד־צדדית את השירות לחיילים שעמדו לסיים אותו, או השאיר בעיראק חיילים שאמורים היו לסיים את שנת שירותם, עם כל ההשפעות הצפויות על המורל; הוא שלח לשירות קרבי בעיראק חיילים בעלי פרופיל לקוי, כולל אחד שעקב נזק מתאונת דרכים שנה קודם לכן אסור היה לו ללבוש אפוד מגן או קסדה, אך שובץ במוצב קדמי. במצב הזה ספנסר, מ"פ טרי שקיבל בחופזה פיקוד על פלוגת חי"ר ממוכן בשל אי תפקוד מפקדה הקודם ומטהו, ללא שאי פעם שירת בחי"ר ממוכן וללא היכרות עם אמצעי הלחימה (הוא היה צנחן וחי"ר קל בעברו), נאלץ לבנות מחדש את הפלוגה שנחשבה לבעייתית ביותר בחטיבה, תוך התמודדות עם כל הקשיים שהיו בה.

הספר איננו תיאור ניצחונם של ספנסר והפיכת הפלוגה מאוסף יחידים מתפקדים למחצה לגוף קרבי כשיר (אם כי הסיפור גם הוא קיים). הוא בעיקר תיאור הקשיים החדשים העומדים בפני מפקדים בשל השתנות העולם ובשל הקשר המידי עם העורף, והתמודדותו של מפקד והפתרונות שמצא – חלקם מוצלחים, אחרים כושלים. הדילמות כוללות את הניסיון ליצור לכידות ביחידה שמרכיב מרכזי בבניית הלכידות הקלסית בה נעלם, והחיילים לא היו אוסף פרטים של פרטים שנמצאים יחד כל הזמן, שותפים למשימה אחת ונתמכים בעיקר בידי חבריהם, אלא אוסף פרטים שכל אחד מהם נתמך בידי משפחתו וחבריו בעורף. אם נתמך – יכול היה לקבל מהם את הסיוע הרגשי בזמן אמת, ולתאר להם את חוויותיו ולא נצרך לחבריו ליחידה. מנגד, הפער בין חווית החייל לחיי הקרובים לו בעורף היה גדול, והקשיים בעורף הגיעו מיד לכל חייל. אם בעבר חייל היה שומע על התפתחויות משפחתיות באמצעות מכתב ובאיחור – ב־2008 לא רק שמע עליהן בזמן אמת אלא שהציפייה הלא רשמית ממנו הייתה כי בה בעת לתפקודו כחייל, יסייע לפתור מרחוק את הבעיות של משפחתו וייקח חלק פעיל בחייהן.

ספרו של ספנסר איננו משתייך לגל הספרים המוצאים את כל בעיות העולם בטכנולוגיה או ברשת חברתית זו או אחרת; הוא מתמקד בהשפעה של שינויי העולם, שהוא רואה בלתי נמנעים, על צבאות. ספנסר רואה את הצבאות כמוסדות שרגילים לפעול בצורות מסוימות, על סמך ניסיון רב שנים ונרחב, וטובים מאוד בבניית צוותים מלוכדים; אולם כשהעולם משתנה וחלק מהבסיס לבניית יחידה מלוכדת נשטט, הצבאות אינם תמיד יודעים איך להתמודד עם המצב. גישה זו היא נכס למפקדים ישראלים: הם יכולים לראות שחלק מהבעיות אינן חדשות, אינן ייחודיות ולעיתים יש להן פתרונות שגיבשו מפקדים, ולא דווקא יועצים, ובדקו אותם בשטח. תיאור הקושי להסתגל חזרה לחיים אזרחיים, ומקרה התאבדות כמה שנים לאחר השירות של אחד מחייליו שחוה פוסט־טראומה, הם דוגמה לכך; התיאור יישמע מוזר לבוגרי הלחימה הממושכת ב"חרבות ברזל", או לאלה שהיו צריכים להתמודד איתם. בהקשר זה יש מקום למחלקת מדעי ההתנהגות (ממד"ה) לבדוק יחידות

שונות שבעת התמרון הראשון בעזה נקטו מדיניות שונה בנוגע לסלולרי, לקשר עם המשפחה ולחופשות התאוששות. האם בהכרח תנאים נוחים יותר הובילו לשיפור במצב החיילים? ואולי, כפי שספנסר מתאר את הצבא האמריקני ב־2008, דווקא המחברים יותר סבלו יותר והיו מלוכדים פחות? הלחימה הממושכת בעזה והמילואים בכלל הגזרות מספקים חומר רב למחקר השוואתי, וכדאי שגורם כלשהו בצה"ל ייקח על עצמו מחקר כזה.

כוחות אוגדה 99 בפעילות במרחב זיתון בפאתי העיר עזה, אוגוסט 2025

כמה מהדילמות הפיקודיות שמציג ספנסר הן כאלה שמבחינת החוק היבש אינן אמורות לקרות, לא בצבא ארצות הברית ולא בצה"ל. למשל ב־2003 ירה אחד מחייליו בעיראק בגבו של בוז לא חמוש שברח מהשטח, בניגוד מוחלט לפקודות. המג"ד טייח את התקרית ו"סגר" אותה בתוך הגדוד. לא כיוון שחשב שהמעשה תקין – החייל סולק וזכה לבוז מעמיתיו לנשק – אלא כיוון שחשש שענישה מחמירה תגרום לחייליו לפחד לפתוח באש במקרה הצורך. במקרה אחר ב־2008 מילא חייל (שלא יצא לפטרול מעולם ולא עזב את הבסיס כלל למשימות בשטח) את פרופיל הפייסבוק שלו בסיפורי גבורה מומצאים מהפטרולים, בעלילות בדויות ובסיפורים על העיראקים שהרג, ושיתף על חדוות ההרג ועל שנאתו לעיראקים. אמנם הביקורת שצבא ארצות הברית התמודד איתה אז לא הייתה עם זכוכית מגדלת כמו זו שישראל מתמודדת עימה כיום, אולם מקרה זה מראה כיצד חייל שמסיבות שונות בוחר להציג תמונה בדיונית של מעשיו יכול ליצור רושם שגוי בעורף, ולהזיק לצבא – והמפקדים צריכים להתמודד עם כך ועם "עדויות" כביכול מהימנות שלא התרחשו כלל.

לא כל הספר רלוונטי באותה מידה, מהסיבה הפשוטה שבכל זאת חלק מחוויות החייל שונה בין צבא ארצות הברית לצה"ל. למשל אחד הפרקים עוסק בקשיים של ספנסר, אז כבר גמלאי של הצבא, כאשר אשתו – סמג'דית הנדסה בקבע באותו זמן – יצאה למשך שנה לבסיסים בכוויית, בעיראק ובאפגניסטן, כאשר הוא נותר בבית עם הילדים והתמודד עם חוסר איוון בתא המשפחתי והעדר הורה למשך תקופה ארוכה. אמנם המלחמה האחרונה הביאה את העומס הנ"ל גם למשפחות בישראל, ושמעתי לא פעם אנשים המציינים כי זוגות ששניהם בקבע מסוגלים טוב יותר להבין מה עובר זה על זה, אולם למרות זאת קשה למצוא דמיון להורה הנעדר מהבית שנה שלמה ומתקשר בפער זמן של שעות רבות. פרק זה בספר אמנם מעניין, אך הקורא הישראלי יקרא אותו יותר כתיאור של משבר אישי מאשר פרק עם למידה ולקחים רלוונטיים. עם זאת, העובדה שלא כל הספר רלוונטי איננה מפחיתה מחשיבותו, שכן חלק גדול ממנו רלוונטי למפקד הישראלי; וכמו חיבורים קלסיים אחרים על פיקוד ומנהיגות, לקחיו יכולים לשמש מעבר למקום ולזמן הספציפי שבו נכתב, ולכל הפחות לנחם את המפקד בעובדה שהוא אינו הראשון המתמודד עם הבעיות – ואולי להציע מסלול לפתרון.

הספר גם יכול לתרום תרומה חשובה למפקדי צה"ל מכיוון שהוא מציג כיצד נראה צבא שכירים "על הקרקע", וכיצד צבא כזה מתמודד עם בעיות כוח אדם בפרט. לעיתים קרובות בדיון על מבנה הצבא האידיאלי ומודלים אלטרנטיביים לגיוס החובה, נוטים להציג מודל אידיאלי של הצבא האמריקני כצבא מקצועי שבו הקצינים מלומדים והחיילים, מתנדבים כולם, משרתים שנים רבות בתפקידי לחימה ומתמקצעים בהם, והמוטיווציה גבוהה מפני שמדובר במתנדבים. ספרו של ספנסר מלא במפקדים וחיילים שאינם מתאימים למודל

האידיאלי: קצינים לא מתפקדים, חיילים חסרי מורל ואלימים כלפי חבriהם, בעיות מקצועיות – לצד חיילים מצוינים וקצינים מעולים. גם לצבא האמריקני יש את נקודות הכשל שלו – מחיילים גרועים ועד למפקד דיוויזיה ש"היה ידוע במערכת נשמותיהם של חייליו". הספר מראה כי גוון הצבע של הדשא של השכן שונה, אבל לא בהכרח ירוק יותר.

לקבלת חומרים נוספים מבית "מערכות" לחצו כאן

הערות

[1] קובוביץ, י' (2025, 31 ביולי). "אסור לכם לשכוח אותנו פה", הפציר לוחם במילואים בעזה. "ספרו בחוץ מה אנחנו עוברים". הארץ

[2] מרשל, ס' (2001). אנשים מול אש. מערכות

[3] Spencer, J. (2022). Connected Soldiers: Life, Leadership, and Social Connections in Modern War. Potomac Books